ZOZOLALA

tweemaandelijks stripinformatieblad *april / mei 1998* 98

ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, dat tweemaandelijks verschijnt. ZozoLala is gratis voor de klanten van onderstaande stripwinkels. Verantwoordelijke uitgever: Stichting Zet.El

ALKMAAR
BOOKERS & STRIPPERS
Boterstraat 19
1811 HP / 072 - 512 19 16

AMSTERDAM
LAMBIEK
Kerkstraat 78
1017 GN / 020 - 626 75 43

NOU MOE !?!
Krugerplein 17
1092 KA / 020 - 693 63 45

ANTWERPEN
BEO
Hopland 15
2000 / 03 - 233 25 36

RICHARD
Rombout Hogerbeetsstraat 76
1052 HX / 020 - 684 29 23

SNOEK
Eerste van Swindenstraat 545
1093 LC / 020 - 668 47 64

BUDDY'S
Meir 125 (1e verd.)
2000 / 03 - 232 16 31

APELDOORN
DE TWEEDE LEZER
Eerste Wormenseweg 102
7331 DK / 055 - 542 72 02

ARNHEM
DE NOORMAN
Koningstraat 43
6811 DH / 026 - 442 09 09

MEKANIK STRIP
St. Jacobsmarkt 73
2000 / 03 - 234 23 47

ASSEN
PLOK. STRIPS EN EH...
Zaagmolen 31 DINGES!
9401 BR / 0592 - 31 32 92

BERGEN OP ZOOM
GILLES DE GEUS
Bosstraat 4 (passage)
4611 NC / 0164 - 24 74 62

BREDA
FRANKA
Torenstraat 9 (passage)
4811 XV / 076 - 521 41 53

BRUGGE
DE STRIEP C.V.
Katelijnestraat 42
8000 / 050 - 33 71 12

BRUSSEL
HET B-GEVAAR
Greepstraat 15
1000 / 02 - 513 14 86

DEELE
BUL SUPER
Breestraat 18 - 22
2611 RG / 015 - 212 60 97

DEN BOSCH
SPIRIT
Hinthamerstraat 90
5211 MS / 073 - 614 55 30

DEN HELDER
BOEKIE
Reigerstraat 24
1781 VH / 02230 - 61 23 77

DEN HAAG
HAAGSE STRIPSHOP
Wagenstraat 104c
2512 AZ / 070 - 363 41 15

MIEKE'S STRIPTIEK
Chasséstraat 71
2518 RW / 070 - 365 07 38

DORDRECHT
SJORS
Scheffersplein 1
3311 EJ / 078 - 614 20 12

PANDA
Frederikstraat 955 - 959
2514 LJ / 070 - 363 59 50

WALK IN
Herengracht 13
2511 EG / 070 - 364 72 66

EINDHOVEN

ENSCHEDE
DE STRIP-AAP
Kuipersdijk 66
7512 CJ / 053 - 430 52 61

GEEL
ALFA STRIP
Nieuwstraat 12
2440 / 014 - 58 43 80

GENT
PIERKE
Frans van Rijhovelaan 312
9000 / 09 - 227 70 86

GOES
HET PAARD VAN TROJE
Langevorststraat 2
4461 JP / 0113 - 21 46 91

GRONINGEN
LAND VAN LANGVERGETEN
Nieuwe Ebbingstraat 19
9712 NC / 050 - 314 85 40

HALLE
DE STRIPOMAAN
Kardinaal Cardijnstraat 3
1500 / 02 - 356 15 89

HASSELT
WONDERLAND
Paardsdemerstraat 17
3500 / 011 - 22 82 00

MODERN PAPIER
Pelsterstraat 20
9711 KL / 050 - 313 25 21

HELMOND
DE BOEKENWURM
Heistraat 60
5701 HP / 0492 - 59 08 83

HOORN
HET GELE TEKEN
Grote Oost 37
1621 BR / 0229 - 21 86 23

KAMPEN
DE FANTAST
Burgwalstraat 16
8261 HK / 038 - 332 03 25

LEEUWARDEN
DE BALLOON EXPRESS
Korfmakersstraat 1
8911 LA / 058 - 212 79 97

DE RAT
Voorstreek 83
8911 JL / 058 - 215 16 00

LEIDEN
DUMPIE
Nieuwe Rijn 18
2312 JC / 071 - 512 64 04

LEUVEN
HET BESLOTEN LAND
Parijsstraat 16
3000 / 016 - 22 58 40

GOBELIJN
Mechelsestraat 35
3000 / 016 - 23 55 86

LEIDSE STRIPSHOP
Aalmarkt 4
2311 EC / 071 - 512 18 02

MECHELEN
DE STRIPKEVER
p/a Leermarkt 50.b.024
2800 / 015 - 21 76 05

MIDDELBURG
HET PERRON
Sint Janstraat 13
4331 KA / 0118 - 63 47 47

OOSTENDE
DE STRIEP
Paulusstraat 36
8400 / 059 - 51 54 60

ROESELARE
WILLI'S WERELD
H. Consciencestraat 36
8800 / 051 - 24 64 15

ROTTERDAM
DICK BOS
Junolaan 2
3054 PW / 010 - 461 31 47

DONNER BOEKEN
Lijnbaan 150
3012 ER / 010 - 413 20 70

YENDOR
Korte Hoogstraat 16
3011 GL / 010 - 433 17 10

GALERIE SLAPHANGER
Rozener Manzstraat 67
3026 TV / 010 - 476 91 53

NOORD
Zaagmolendrift 33
3036 HC / 010 - 466 43 66

SCHIEDAM
't CENTRUM
Korte Singelstraat 20a
3122 GB / 010 - 426 25 84

SINT TRUIDEN
DE GALLIER
Beekstraat 58
3800 / 011 - 67 17 39

TILBURG
TOMMY
Nieuwlandstraat 14
5038 SN / 013 - 535 83 19

TORHOUT
't STRIPJE
Oostendestraat 32
8820 / 050 - 21 71 82

TURNHOUT
TISTJEN DOP
Paterstraat 96
2300 / 014 - 42 88 29

UTRECHT
PIET SNOT
Vismarkt 3
3511 KR / 030 - 231 84 72

VENLO
BOLSTER
Grote Kerkstraat 14
5911 CH / 077 - 354 40 69

ZWOLLE
DE BOEKENHALTE
Assendorperstraat 103
8012 DH / 038 - 422 10 77

STRIP EN LEKTUURSHOP
Oude Gracht 194
3511 NR / 030 - 233 43 57

Nummer honderd

Het zal jullie niet zijn ontgaan dat ZozoLala langzamerhand de magische grens van honderd nummers nadert. Honderd nummers, dat is honderd keer een week voor de deadline verzinnen wat er nu weer in moet en honderd keer elkaar plechtig beloven de volgende keer echt vroeger te beginnen. Het heeft er niet altijd naar uitgezien dat we die magische grens zouden halen: de redactie wisselde regelmatig van samenstelling en iedere keer moest maar weer worden bezien of er een nieuwe gek te vinden was die al zijn vrije tijd wilde steken in het maken van een blaadje over strips. Ook wij hebben er af en toe een hard hoofd in gebad. Maar nu, met ZozoLala 98 *in jullie handen, beginnen we toch te geloven dat het lukt. En omdat opluchting en blijdschap vleugels geven, hebben we gebroken met een oude traditie. Dit keer wachten we niet tot enkele dagen voor de deadline met het verzinnen van artikelen voor de honderdste editie. Nee, we zijn al enige tijd bezig met de voorbereiding van dat nummer en geloof ons: het gaat iets heel bijzonders worden. Iets met heel veel pagina's en strips, misschien zelfs wel te veel voor één nummer. Tijdens de Stripdagen in Haarlem (6 en 7 juni) merken jullie er meer van. Iedereen die aldaar langs komt op de grote Acacialaan-tentoonstelling die ZozoLala organiseert, wacht een verrassing. Tot die tijd kunnen jullie de tijd doden met nummer 98 waarin interviews met Bourgeon en Swolfs zijn te vinden. Zo, niemand kan ons ervan beschuldigen al ons kruit droog te houden tot aan het jubileumnummer. Maar pas op:* ZozoLala 100 *is er al eerder dan je denkt. En het zal knallen.*

De redactie

"Na 100 nummers kaakte de ZozoLala-redactie één deadline met niet....

Redactieadres ZozoLala: Postbus 344, 3720 AH, Bilthoven, Nederland
e-mail: hvsoest@gpd.nl

REDAKTIE: Paul van Gremberghen, Jef Nieuwenhuis, Hans van Soest, Toon Dohmen, Karin van Wylick & Gerard Zeegers.

LAY-OUT: Xander Elink Schuurman.

VASTE MEDEWERKERS: Peter Boel, Marq van Broekhoven, Anton Damen, Maaike Hartjes, Inktvis Prutduktie, Jantien van Leeuwen, Mike Marsfelder, Bert van der Meij, Bert Meppelink, Pieter van Oudheusden & Barbara Stok.

OOK WERKTEN MEE: van doornik & co, Yves Swolfs, Studio Bejo, Tobias Schalken & Jantine Wijnja.

DRUK & AFWERKING: Drukkerij SSN (Nijmegen). Van den Burg Boekverzorging (Weurt).

BIJ DE VOORPLAAT: Illustratie uit 'François Bourgeon' van Jean-Luc Cochet. © by Ed. Glénat.

ABONNEMENTEN ZIJN MOGELIJK voor één jaar (ƒ 20,00 / BF 370) of voor twee jaar (ƒ 33,00 / BF 600). Belgische CJP-houders betalen per jaar BF 320, of per twee jaar BF 500.

ABONNEMENTEN GAAN IN na storting van het totaalbedrag op Postbank giro 3253937 (NL) of Postgirorekening 000 - 1648840584 (B) t.n.v. Stichting Zet.EL te Tilburg o.v.v. je eigen adres en evt. je CJP-nummer.

COPYRIGHT 1998 bij Stichting Zet.EL. Overname van artikelen, strips, of illustraties enkel in overleg met de uitgever.

OPLAGE: 7.000 exemplaren

ISSN: 1382 - 8630

Alles verweven als een wandtapijt

Bourgeons obsessie voor details

François Bourgeon kan zich al meer dan vijftien jaar een van de meest populaire auteurs noemen in het volwassen deel van de stripmarkt. Na zo'n tien jaar vrij onopvallende meisjesstrips te hebben getekend, volgt in 1981 zijn doorbraak met De kinderen van de wind. *Sindsdien is elk nieuw album van zijn hand een succes gebleken. En dat ondanks, of eigenlijk dankzij, het feit dat Bourgeon geen avonturenverhaaltjes maakt waarvan er dertien in een dozijn gaan en waarvan er in de stripwereld al teveel bestaan. Zijn jongste strip,* Zes seizoenen op IIO, *is aanleiding opnieuw bij zijn werk stil te staan.*

Met De kinderen van de wind *en* De gezellen van de schemering *leek u de smaak van historische vertellingen te pakken had gekregen. Waarom heeft u nu voor een science fiction-verhaal gekozen?*

Ik wilde een ander verhaal maken, uit verlangen naar verandering en uitdaging. Het is voor een kunstenaar belangrijk niet in herhaling te vervallen. Net als in de historische verhalen kan ik ook in science fiction hedendaagse ideeën of boodschappen in het verhaal verwerken.

Voor mij betekent de overstap naar science fiction nog niet dat ik me in de *wereld* van de science fiction stort. De overstap is voor een deel ingegeven door mijn verlangen naar iets anders en voor een ander deel maak ik me ermee los van een aantal verplichtingen dat een historisch verhaal met zich meebrengt. Wanneer je een historisch verhaal wilt vertellen, ben je eigenlijk verplicht een goed afgebakende tijd te kiezen of om de geschiedenis aan te passen. Wat dat betreft, houdt science fiction veel meer vrijheid in. Het nadeel is, dat die vrijheid tegelijkertijd een valkuil kan zijn voor degene die er samenhang in wil aanbrengen.

Is dat de reden voor uw samenwerking met Claude Lacroix?

Inderdaad. Claude is een oude vriend die ik ken sinds het begin van de jaren zeventig, toen we beiden voor jeugdbladen tekenden. Ik heb hem verteld over mijn voornemen een science fiction-serie te maken en heb er de nadruk op gelegd dat ik een universum van a tot z wilde creëren. Ik zei dat het een enorm karwei zou worden, dat ik zin had om bepaalde zaken wel te doen en andere weer niet en dat ik bang was het af te raffelen. Heel omzichtig heeft Claude me voorgesteld te bezien of we een manier konden vinden om samen te werken. Dat lag aanvankelijk niet voor de hand, want ik had er volstrekt geen zin in het scenario noch het tekenwerk te laten vallen en Claude wilde niet het vijfde wiel aan de wagen worden.

Claude Lacroix is dus niet dé scenarist van de reeks.

Zeker niet. Wij bedenken gezamenlijk de fundamenten van het verhaal. Dankzij het werk van Claude Lacroix is het verhaal coherent. Wij hebben samen de decors bedacht, de technieken, de opstand van de planeten, het aantal ringen van IIO, enzovoorts. We hebben de verhaal-structuur samen opgezet. Ik heb het verhaal geschreven, maar we hebben het samen voorbereid.

Ik heb de decoupage gedaan en al het tekenwerk.
Er was een onophoudelijke wisselwerking tussen ons met betrekking tot het scenario en de tekeningen. We hebben beiden documentatie verzameld en erover gediscussieerd. Daarna schreef ik de synopsis, stuurde die naar Claude en dan praatten we er opnieuw over. Vervolgens schreef ik het scenario en de dialogen en discussieerden we er nogmaals over, ieder vanuit zijn eigen op- en aanmerkingen. Een permanente dialoog dus; een stevig potje ping-pong, zij het dat ik met betrekking tot het scenario steeds een voorkeursrecht heb behouden wat de personages en hun karakters betreft. Claude heeft een groot deel van de documentatie verzorgd en vele voertuigen verzonnen. Voor het voorbereidende werk hebben we de taken verdeeld. Zo heb ik de meeste kostuums bedacht. Claude heeft zich veel meer dan ik toegelegd op de stad en haar architectuur. Het idee van de stad in etagebouw was van mij, maar het is Claude geweest die de hele infrastructuur heeft bedacht. In het algemeen heeft hij alles verzonnen wat met techniek te maken heeft, de ruimteschepen, de luchtvoertuigen enzovoort. Je kunt zeggen dat ik het zichtbare deel van het werk heb gedaan. Onder die oppervlakte gaan duizenden vellen papier schuil. Dan reken ik de maquettes die we samen hebben gemaakt nog niet mee. Wij moesten geloven in de wereld die we hadden bedacht. Wanneer je in een film een fout ontdekt, is de sfeer bedorven. Dan zit je tijdens de rest van de film te wachten op de volgende vergissing. Zo'n breuk wilden wij dus niet in onze vertelling. Als wij geloven in de wereld die we hebben geschapen, zal de lezer ons daarin volgen.

Gaan de lezers mee in die ontdekking van de wereld van Cyann?

Jazeker! Wij hebben onlangs zelfs een brief ontvangen, die in het Olhiens alfabet was gesteld. Het is geweldig te bemerken dat lezers onze aandacht voor details voor hun plezier analyseren. Die briefschrijver heeft bemerkt dat de inscripties op de muren in het alfabet van Olh zijn gesteld en dat wij daarvoor een taal hebben bedacht. Het is erg leuk woorden te bedenken die een band hebben met zo'n beschaving en met die mensen. Men krijgt de indruk dat die woorden bij hun taal horen en ondanks dat ze wat exotisch zijn, verbaast het de lezer niet die woorden

daar aan te treffen. Wij hebben geprobeerd in omgekeerde volgorde een etymologie te bedenken.

Een hechte samenwerking. Wat ons een beetje verbaast, is dat Claude zich niet enigszins gefrustreerd heeft gevoeld, in het bijzonder met betrekking tot de tekeningen.

Nee. Deze wijze van samenwerking was het uitgangspunt en een conditio sine qua non. Claude wist dat hij zich niet met mijn platen moest bemoeien, omdat onze tekenstijlen niet op elkaar aansluiten. Dat stond allemaal vanaf het begin van onze samenwerking vast, tot de financiële details aan toe. Je wilt tenslotte geen vriendschap van meer dan 25 jaar weggooien.

Het verschijnen van deel twee van De cyclus van Cyann *ging vergezeld van een heuse encyclopedie over de wereld van Cyann (helaas alleen in het Frans, PvG). Was de uitgave van dit boek al bij aanvang van de cyclus voorzien?*

Absoluut. Toen we aan het eerste album begonnen, waren we al van plan er een extra boek over uit te brengen. Wij wilden de lezer laten delen in de informatie, die voor ons noodzakelijk was om dit verhaal te bedenken. Een deel daarvan komt overigens niet terug in *De brOn en de sOnde* of in *Zes seizoenen op IlO*. Het gaat daarbij om verhaaltjes die wij elkaar hebben verteld, maar die voor de lezer niet noodzakelijk zijn om het stripverhaal te begrijpen. Bijvoorbeeld diverse details over de diersoorten.

Komt er een vervolg op Cyann?

Toen we aan dit verhaal begonnen, wilden we het in twee albums afronden. We wisten niet of we er zin in zouden hebben Cyann opnieuw leven in te blazen en zelfs niet of we wilden blijven samenwerken. Daarom moest het verhaal in twee albums afgerond zijn. Cyann bestaat nu. Zij heeft een verleden dat we uit twee albums kennen. Wat haar toekomst betreft, hebben we besloten door te gaan met het vertellen van een aantal episodes uit haar leven. Het volgende avontuur van Cyann zal één album beslaan. Wij willen de lezer, die na deel één jaren heeft moeten wachten op het vervolg, tegemoet komen. We verwachten er niet meer dan twee jaar voor nodig te hebben.

U heeft nu twee albums van 110 pagina's gemaakt. Die had u gemakkelijk kunnen opsplitsen in vier of vijf albums van elk 46 pagina's.

Dat zou een kunstmatige opdeling zijn geweest. Hier gaat het om twee karakteristieke gedeelten; een op Ohl en een op IlO, zoals bij *Raket naar de maan* en *Mannen op de maan*. Het is waar dat het financieel interessanter is vijf of zes korte delen te maken in plaats van twee lange. Maar Claude en ik hebben meer gevoel voor verhalen dan voor zaken.

Wat het verhaal zelf betreft: Cyann zoekt naar een tegengif voor de purperkoortsen, die de mannelijke bevolking decimeren. Mogen we dat vergelijken met aids?

Nee, het is geen metafoor voor aids. We zijn uitgegaan van het idee van een epidemie en epidemieën zijn van alle tijden. Onze purperkoortsen treffen uitsluitend mannen, terwijl aids iedereen treft.

Uw tekenstijl is erg persoonlijk. Er zijn geen invloeden van andere stripmakers in terug te vinden.

Daar is een eenvoudige reden voor. Ik was geen grote striplezer. Ik had dus geen vergelijkingsmateriaal. Een eigen stijl verkrijg je na verloop van tijd vanzelf. Mijn techniek heeft zich sterk ontwikkeld. Vroeger maakte ik veel schetsen en inktte ik die

rechtstreeks in. Tegenwoordig helpt de techniek een handje en maak ik zeer vaak gebruik van het fotokopieerapparaat. Ik maak meerdere schetsen van mijn personages in diverse houdingen en waar ik wil vergroot of verklein ik ze, of plak ik ze op. Wanneer ik een opstelling heb gevonden die me bevalt, kopieer ik het geheel opnieuw en maak ik er met behulp van een lichtbak een potloodrekening van die ik kan inkten. Inkleuren doe ik uitsluitend op blauwdrukken. Ik hecht daar veel waarde aan. De inkleuring versterkt het verhaal daadwerkelijk. Vooral in de reeks *De gezellen van de schemering*, waar ik kon spelen met de seizoenen en de winter met de sneeuw in het bijzonder, aangezien het verhaal op drie kleuren is gebaseerd: wit, rood en zwart. Ik heb geprobeerd die kleuren in de elementen van het verhaal terug te laten keren, zoals in de maan, het water, de nacht, het vuur en het bloed.

Waarom bent u gestopt met De kinderen van de wind *en* De gezellen van de schemering*?*

Ik had er geen zin in mijn vorige series voort te zetten. Bij Cyann heb ik dat niet. Haar universum biedt me veel meer vrijheid, terwijl de samenwerking met Claude Lacroix me dwingt beter over mijn werk na te denken. Tegenwoordig heb ik niet het idee dat ik me verveel. Ik heb zelfs nog steeds het gevoel alsof ik aan het eerste album van iets nieuws bezig ben. Voor *De kinderen van de wind* werkte ik in een veel hoger tempo. Ik had er geen zin in de rest van mijn leven katrollen en scheepswanten te tekenen. Ik heb de lezers niets nieuws gebracht. Die hebben dergelijke verhalen, met dezelfde personages en zo'n zelfde schip, al vaker gelezen.

Voor *De gezellen van de schemering* gaat dat ook op. Dankzij de *Cyclus van Cyann* kunnen Claude en ik nog veel onbekende terreinen ontdekken. Onze samenwerking werkt als een soort schaakspel. We nodigen de lezer uit met ons mee te spelen, er plezier aan te beleven en de details van ons verhaal te ontdekken.

U heeft drie successeries op rij gemaakt, die zich in verschillende tijdperken afspelen: de achttiende eeuw, de middeleeuwen en de toekomst. Hoe verklaart u dat al deze reeksen succesvol zijn gebleken?

Ik zoek niet naar een verklaring. Het succes komt vanzelf of het blijft uit. Dat mag niet het belangrijkste uitgangspunt zijn voor een auteur. Ikzelf heb er nooit iets voor gedaan. Ik denk dat een auteur vooral moet doen waar hij zin in heeft. In het algemeen zijn de verhalen die je aan een ander vertelt de verhalen die je zelf graag zou willen horen of waarvan je gewoon zin hebt ze te vertellen. Dat probeer je zo goed mogelijk te doen. Dat slaat aan, of niet. Het is in mijn ogen het beste, wanneer een auteur het geluk heeft een perfect evenwicht te bereiken tussen zijn eigen aandachtsvelden en die van de mensen die geïnteresseerd zijn in wat hij maakt. Uiteindelijk gaat het om een ontmoeting tussen auteur en lezer en niet om het resultaat van een zoektocht naar de lezer.

Heeft u een idee van de verkoopcijfers van uw series?

Van *De kinderen van de wind* zijn, met inbegrip van de herdrukken bij Casterman, meer dan 500.000 exemplaren per deel verkocht. Voor *De gezellen van de schemering* ligt de oplage rond de 300.000 exemplaren en van *De cyclus van Cyann*, die er als laatste bij is gekomen, zijn tussen de 150.000 en 200.000 exemplaren verkocht.

U slaat bij elke nieuwe serie een andere weg in door te veranderen van tijdperk of universum. Denkt u dat u nu nog hetzelfde publiek heeft als in het begin, of verandert uw publiek met elke nieuwe serie?

Ik ben me ervan bewust dat ik met dergelijke wijzigingen een aantal lezers verlies, maar daar staat tegenover dat ik ook weer nieuwe lezers voor me kan winnen. Jonge lezers kiezen eerder voor *De cyclus van Cyann* dan voor *De gezellen van de schemering*, waarvoor wat meer algemene cultuur en geschiedenis vereist is.

Er zijn ook overeenkomsten. Eerst en vooral draaien uw verhalen om vrouwen. Is het een bewuste keuze om mannen op het tweede plan te plaatsen?

Ik zou eerder zeggen dat het een bewuste keuze is om vrouwen op de voorgrond te plaatsen. Daar zijn verschillende verklaringen voor. In de eerste plaats ben ik begonnen met het tekenen van strips voor tijdschriften als *Lisette*, *Nade* en *Djinn*, die voor een meisjespubliek waren bedoeld. Zodoende heb ik van meet af aan vrouwelijke hoofdpersonages getekend. In de tweede plaats blijft een auteur gedurende een zeker aantal jaren en een aantal albums trouw aan een vaste reisgenoot. Aangezien ik voor een lange reis ben vertrokken, heb ik ervoor gekozen die samen met een vrouw te maken in plaats van een avonturier van het type Indiana Jones. En tenslotte is er het sensuele plezier van het tekenen. Ik heb meer lol in het tekenen van een vrouwenlijf dan in dat van een man. Een vrouwelijk personage kan ik meer nuances meegeven. Men verbaast zich niet over een vrouw met een avontuurlijke geest en een eigenzinnig of zelfs rebels karakter. Van een lefgozertje zal de lezer minder snel accepteren dat zo iemand gevoelens toont, die typisch als vrouwelijk worden beschouwd. Bovendien denk ik dat een vrouw dichter bij de zin van het leven staat dan een man. Een vrouw is veel minder roofdier en destructief dan een man.

U speelt met zichtbaar genoegen met de karakters van uw personages en met het menselijk gedrag in het algemeen. U concentreert u steeds op een klein aantal hoofdpersonen, waardoor uw verhalen soms doen denken aan een toneelstuk. Waarom die keuze?

Dat geldt niet voor alle reeksen. Ik probeer al mijn onderwerpen een beetje af te bakenen. Wel is in *De kinderen van de wind* het gevangenisschip een volmaakte theateropstelling. Het is een toneelstuk in één akte. De keuze voor een dergelijke setting tussen vier muren is natuurlijk ingegeven door de historische themakeuze. De achttiende eeuw is buitengewoon complex en rijk en ik had mij niet ten doel gesteld de hele achttiende eeuw te behandelen. Het leek me niets om mijn personages keer op keer in een nieuwe stad te laten neerstrijken en ze de hele geschiedenis van die plaats te laten vertellen. Dankzij het gevangenisschip kon ik algemene ideeën uitdragen over die tijd, zonder gehouden te zijn alle aspecten van dat tijdperk in het verhaal te betrekken. In *De gezellen van de schemering* heb ik dat meer gedaan. Daar zijn de personages ook mobieler. Ik probeer me echter steeds te richten op een klein groepje personages, teneinde het karakter van ieder van hen te kunnen belichten, in plaats van me te richten op een hele kolonie en daar in vogelvlucht over te verhalen.

Een andere overeenkomst tussen uw reeksen is de erotiek. Een trucje om de verkoop te bevorderen?

Erotiek kan een serie doen verkopen, of evengoed juist niet.

Begin jaren tachtig was erotiek zo'n beetje het handelsmerk van uitgeverij Glénat (door welke uitgever De kinderen van de wind *in het Frans werd uitgegeven, PvG).*

Dat is waar. Het was de tijd dat konten verkochten. Maar ik heb dat nooit gezocht. Uitgeverij Glénat bood me de kans te publiceren wat ik graag wilde tekenen. Erotiek trekt een bepaald publiek aan. Maar door die erotische scènes worden evengoed bepaalde deuren dichtgegooid, bijvoorbeeld die van het docentencorps. Onderwijzers zouden mijn strips graag als lesmateriaal gebruiken, maar ze kunnen *De gezellen van de schemering* of *De kinderen van de wind* niet aan kinderen laten zien. In sommige, puriteinse boekhandels worden mijn albums helemaal achterin de zaak of achter de toonbank gezet. Dat is niet bepaald een voordeel.

Sommige erotische scènes teken ik gewoon voor m'n plezier. Als de lezer daarmee aan z'n trekken komt, des te beter! Daar moet normaal over gepraat kunnen worden. Ik stel mezelf vragen over veel ernstiger zaken, zoals: moet ik gewelddadige scènes laten zien? Hoewel ik me er niet voor schaam dat lezers geile gedachten hebben tijdens het lezen van mijn albums, houd ik er niet van dat andere scènes gewelddadigheid zouden kunnen opwekken.

Het is de kunst van de erotiek sommige dingen te laten zien, zonder te vervallen tot pornografie of vunzigheid.

In *De laatste zang van de Malaterres* komt een executie voor, die ik niet daadwerkelijk laat zien. De lezer volgt de scène dankzij een aantal insinuaties, maar ziet niets. Er komt ook een verkrachtingsscène in dat album voor, maar ik heb ervoor gekozen de gewelddadigheid van die daad te benadrukken en niet het erotische aspect. Iets anders zou ongezond zijn geweest. Maar ik hoop dat de pure erotiek nog lang in de strip mag blijven bestaan.

Hoe voorkomt u dat u daarbij tot platvloersheid vervalt?

Net als geweld wordt erotiek ongezond, wanneer het berekenend wordt gebruikt als lokaas voor de lezer. Veel speelfilms, met name Amerikaanse films, worden op die manier gemaakt, met een beetje geweld, een beetje bloot en een beetje avontuur. Persoonlijk probeer ik erotische scènes in het verhaal te verwerken, als ik vind dat dat op z'n plaats is. Ik las er niet meer in dan ik wil. Niet meer en niet minder.

Net als Manara en Moebius?

Bij Manara gaat het om niets anders. Dat interesseert hem, dat amuseert hem en hij heeft er het publiek voor. Wat Moebius betreft, dat vind ik vaak aan de softe kant.

Een andere overeenkomst tussen uw reeksen is, dat water alomtegenwoordig is. Wat heeft u met water?

Er is nu eenmaal overal water. De aarde bestaat voor een deel uit water, net als ons lichaam. We leven temidden van water en worden erin geboren. Water is een basiselement en van levensbelang, net als de zon. Elk leven is verbonden met water. Dat geldt voor al het leven op aarde en waarschijnlijk ook daarbuiten. Als er elders leven is, is het moeilijk voorstelbaar dat zich dat heeft kunnen ontwikkelen zonder wat molecuultjes water.

Het is een element van leven, maar het kan ook een element van angst zijn door de immense krachten en mysterieuze diepten.

Ja, maar dat geldt voor alles. Inclusief de mens, die positief of negatief kan handelen. Proberen met dergelijke tegenstrijdige krachten te leven, berekent zoeken naar evenwicht.

In uw strips is uw belangstelling voor zowel de geschiedenis met een grote G als met een kleine g goed merkbaar. Nu lijkt u met evenveel gemak de toekomst te bereizen als het verleden. Herhaalt de geschiedenis zich, volgens u?

Ondanks het feit dat zich in de loop van de geschiedenis een aantal vergelijkbare situaties heeft voorgedaan of soortgelijk menselijk gedrag meermalen voorkomt, denk ik dat de geschiedenis zich nooit precies herhaalt, omdat zowel de wereld verandert als de mentaliteit van de mens. Geschiedenis is interessant, omdat zij de mens en de geschiedenis van de mensheid helpt te begrijpen. Aan de andere kant vind ik het verleden en een groot aantal geschiedkundige feiten tegelijkertijd van minder belang. Historici vertellen over geschiedenis vanuit hun hedendaagse vooronderstellingen. Elke historicus zal min of meer oprecht de geschiedenis manipuleren, teneinde haar in overeenstemming te brengen met wat hij wil zeggen. Denk bijvoorbeeld aan de revisionisten, die de geschiedenis op hun manier willen ombuigen.

Waarom heeft u gekozen voor een titel als De kinderen van de wind*? (De Franse titel luidt* Les passagers du vent*, dus eigenlijk had de reeks beter* De reizigers van de wind *kunnen heten, PvG).*

De keuze van die titel leek me belangrijk. De titel moet veelbetekenend zijn. Door het woord 'reizigers' wordt de verre tocht opgeroepen. Het is dus het verhaal over personages die reizen aan boord van zeilschepen. En wanneer het over zeilschepen gaat, mag de wind niet ontbreken.

En waarom de keuze voor het historische kader van de achttiende eeuw?

Eerlijk gezegd, interesseert die eeuw me niet meer dan andere. Mijn doel was in de eerste plaats te schrijven over het leven aan boord van de grote zeilschepen uit die tijd.

Het hoofdpersonage Isa heeft een onmiskenbaar hedendaagse houding jegens de dingen die ze meemaakt.

Isa staat dicht bij ons. In haar ideeën is ze haar tijd vooruit. Sinds lange tijd bestond er verontwaardiging over bepaalde privileges en werd er nagedacht over de afschaffing van de slavernij, maar slechts weinigen spraken zich daar over uit. Isa is overigens meer iemand die van haar vrijheid houdt dan een vrijdenkster. De tegenslagen die ze heeft moeten verwerken, hebben haar de kracht gegeven weer op te leven.

Is zij voor u de ideale vrouw?

Ik geloof niet in het ideale, in een mens waar niets op aan te merken valt. Voor mij staat Isa voor een verstandige vrouw met

een grote openheid van geest. Wat ik het meest op haar aan te merken heb is haar gebrek aan humor, haar ernst en haar onvermogen om de zaken van een afstandje te bekijken.

De andere hoofdpersonen, Hoël en Mary, komen duidelijk op de tweede plaats.

Isa is het sleutelpersonage van de reeks. Aanvankelijk wilde ik Hoël wat belangrijker maken, maar ik was niet echt in hem geïnteresseerd. Zonder antipathiek te zijn, heeft hij geen enkele opvallende karaktertrek. Mary is daarentegen wat lichtvoetig, wat dromeriger. Daarin vult zij Isa aan.

Na de achttiende eeuw heeft u met De gezellen van de schemering *gekozen voor de Middeleeuwen. Waarom?*

De Middeleeuwen, dat is voor mij wat voor een ander de western is. *De gezellen van de schemering* gaat vooral over het einde van de Middeleeuwen, het einde van de honderdjarige oorlog en het einde van de ridderstand. Het toont hoe de ridders en de laatste plaatselijke goden zijn verdwenen; de laatste helden van een tijd die nooit meer terug zal komen.

Zijn dat die mysterieuze krachten die gesymboliseerd worden door het rood, het wit en het zwart?

Ja, dat zijn de mythische krachten die aanvankelijk vaag blijven. Langzamerhand kan men ze gaan vergelijken met elementen als water en vuur. In het laatste deel van de serie worden ze geconcretiseerd en gepersonificeerd. De ridder richt zijn strijd op levende of overleden personen die stuk voor stuk symbool staan voor die krachten.

Vind u De vale ogen van de moerasstad *niet wat moeilijk voor de lezer? (Dit album had overigens* De tinnen ogen van de zeegroene stad *moeten heten. Zoals vaker het geval is bij het werk van Bourgeon, ook in andere talen, blijkt het moeilijk dit goed te vertalen. Het tin houdt een verwijzing in naar de Keltische mythologie, PvG).*

Ik geef toe dat het een moeilijk album is, dat een tweede lezing nodig heeft. Het verhaal speelt zich op bepaalde momenten op drie niveau's af. Ik heb misschien wat overdreven, maar het is een album dat losjes gelezen kan worden, zoals wanneer je een gedicht leest als een droom, zonder te proberen hem te ontleden.

Heeft u in dit album niet bewust geprobeerd de lezer af en toe op het verkeerde been te zetten?

Jawel, maar dat vindt zijn verklaring in het feit dat het gaat over een wereld van legenden. Men moet aanvaarden dat het boek zaken bevat die onverklaarbaar zijn. Je mag de lezer best een schemerige sfeer voorschotelen, die aan het slot van het verhaal opklaart.

In het laatste deel, De laatste zang van de Malaterres, *vinden we weer een veel klassieker verhaal terug.*

Toch niet echt klassiek! Ik denk dat je die serie moet zien als één verhaal in drie delen. Het eerste deel, *De betovering van het nevelwoud,* is een lange inleiding. Het tweede gedeelte, *De vale ogen van de moerasstad,* kun je beschouwen als een voorspellende droom. In het derde deel wordt het land van de dromen verlaten en concreet, met veel meer realisme, getoond wat het einde van de Middeleeuwen inhoudt, wreed, gewelddadig, beheersd door de godsdienst, fanatisme en onderdrukking.

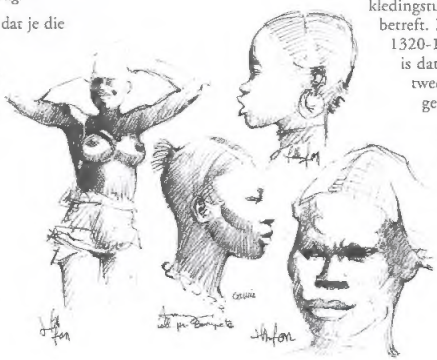

Ik heb met dat laatste deel m'n best gedaan het geheel een sterke samenhang te verschaffen. Er gebeurt niets zomaar; alles is met elkaar verweven als in een wandtapijt.

U besteedt steeds veel aandacht aan detaillering en documentatie.

Dat is noodzakelijk om het verhaal geloofwaardigheid te verschaffen. Tijdens het documenteren ontdek ik dingen die het verhaal kunnen verrijken. De details van sommige decors stellen de vertelling boven het verhaal. Het biedt de gelegenheid te laten zien hoe het dagelijkse leven er vroeger uitzag, hoe men gekleed ging, hoe men danste, welke gewoonten men had, enzovoort.

Bijvoorbeeld de keuken van het kasteel in De laatste zang van de Malaterres.

Die plaat heeft me een hele week gekost. Er waren zo'n zestig tekeningen voor nodig. In die tijd was ik geabonneerd op verschillende historische tijdschriften. Het probleem was vooral artikelen te vinden over het Middeleeuwse keukengerei. Dat gold ook zo ongeveer voor de hangijzers, de klokken, wandkleden, stoelen, aardewerk en tegelvloeren. Er bleek geen enkel boek over dergelijke voorwerpen te bestaan. Omdat er niets over bestond, moest ik proberen passende decors en voorwerpen te reconstrueren aan de hand van bewaard gebleven schilderijen.

U heeft zelfs bepaalde kledingstukken nagemaakt.

Bij wijze van grote uitzondering! Er bestaan veel documenten over kleding aan het einde van de Middeleeuwen. Ik heb bijvoorbeeld de kap van Mariotte genaaid, maar met name omdat het een van de eerste vrouwelijke kledingstukken uit de Middeleeuwen betreft. Ze raakt in gebruik vanaf ongeveer 1320-1330. Wat zo verbazingwekkend is, is dat die kap, die toch gedurende bijna twee eeuwen werd gedragen, in vrijwel geen enkele film te zien is.

U heeft ook als modelbouwer uw sporen verdiend.

De kinderen van de wind zijn geboren als gevolg van een scheepsmodel dat ik gebouwd heb en waardoor ik zin kreeg een verhaal te vertellen dat zich aan boord van een zeilschip afspeelt. Daarna heb ik het fort Juda nagebouwd voor het album *Handelspost Juda.*

Ik ben begonnen haar in model na te bouwen om op eenvoudige wijze te beschikken over een driedimensionale maquette die het mogelijk maakte het zonlicht op het fort te volgen en zo te spelen met schaduwen en lichtvallen in relatie tot het uur van de dag. De lezer heeft geen weet van dergelijk minutieus werk, maar het is juist dat soort dingen dat een samenhang verschaft aan de decors en aan het verhaal zelf. Voor *De gezellen van de schemering* ben ik nog een stap verder gegaan. Uitgaande van een bestaand kasteel, dat van Tournoël, heb ik de maquette gemaakt van het kasteel van Montroy uit het verhaal. Vanuit diezelfde waarheidsgetrouwheid heb ik bij de sterrenwacht van Parijs navraag gedaan naar de maankalender uit het jaar 1350.

Is dat het werk van een perfectionist?

Het is meer de ludieke kant van het werk.

Waarom zie we u weinig op stripbeurzen?

In het algemeen zoek ik niet systematisch contact met het publiek. Ik denk dat een auteur door middel van zijn verhalen, zijn albums, reeds het beste van zichzelf geeft. Ik vermijd dus beurzen met veel volk, waar mensen enorme rijen vormen om een tekeningetje te bemachtigen van hun favoriete tekenaar. Daar zie ik het belang volstrekt niet van in. Beurzen houden me van het werk af. Ze kosten me tijd en veel energie. En soms, en dat zeg ik met nadruk, zijn de mensen er te veeleisend en niet altijd even sympathiek.

Het probleem is, dat er teveel stripfestivals zijn en dat signeersessies overal standaard zijn.

Dat komt omdat de organisatoren van festivals te weinig fantasie hebben. Zij brengen geen leven in de brouwerij; dat moeten de auteurs doen. Mijn terughoudendheid gaat terug tot het Glénat-tijdperk. Ik werd meegenomen naar een signeeractie, terwijl ik die dag ook een plaat voor *De kinderen van de wind* moest afmaken. Ze namen me mee naar een supermarkt, tussen de winkelwagentjes. Ik kwam er vandaan met een geweldig stijve nek en zonder een album verkocht en gesigneerd te hebben. En natuurlijk vroeg men naar mijn plaat. Ik heb me toen enigszins opgewonden. Ik heb gezegd: 'Goed, ik heb m'n plaat niet af, wat mijn werk is, om mijn albums te kunnen verkopen, wat jullie werk is. Jullie zien me niet meer op welke signeeractie dan ook.' Daar zijn nog andere redenen bijgekomen. Ik houd ervan met mensen te praten, maar een tekening maken voor iemand die zijn album in een stapel achterlaat om hem 's avonds ongezien op te halen, wat heeft dat voor waarde? Om nog maar te zwijgen over degenen, die hun gesigneerde albums verkopen. Ergens klopt er iets niet. Mensen vinden het normaal om voor niets een album te laten signeren, maar zijn ook bereid 7.000 gulden te betalen voor een originele plaat.

Wat vind u daarvan? De prijzen van originelen rijzen vaak de pan uit.

Ik ben daar tegen. Ik heb niets tegen de echte verzamelaar. Het is ieder zijn goed recht om postzegels, wapens of Van Goghs te verzamelen. Zonder de moralist uit te willen hangen, vind ik het speculeren met originelen een beetje ziekelijk. Men verkoopt soms originele platen voor hogere prijzen dan schilderijen; originelen die niet eens voor dat doel gemaakt zijn. Een origineel voor een strip is gemaakt voor de reproduktie! Dat men er een wil hebben, dat men er plezier aan beleeft een origineel van een auteur te bezitten, dat begrijp ik nog. Maar dat er een parallelmarkt voor bestaat, dat is niet gezond. Er bestaan zelfs vervalsingen! Onlangs werd ik gebeld door iemand die originelen wilde kopen. Ik heb hem geantwoord dat ik die niet verkoop. Op een arrogante toon zei hij me toen: 'U zegt dat nu wel, maar toen u nog De kinderen van de wind tekende, verkocht u uw platen wel. Ik weet dat, want ik heb er een van gekocht.' Ik zei: 'Ach, welke plaat, welk nummer? Ik ga meteen nakijken of er een ontbreekt.' Toevallig had ik net al mijn platen bij de hand, wat meestal niet het geval is. Na een snelle controle kon ik hem antwoorden: 'Het spijt me, maar de plaat die u beschrijft heb ik hier in m'n handen.' Ik had graag zijn gezicht willen zien. Hij heeft vast en zeker veel te veel betaald. Het is erg eenvoudig met behulp van een lichtbak een vervalsing te maken, maar het is ook gemakkelijk te ontdekken. Er is altijd wel een penseelstreekje dat niet geheel overeenkomt met de reproduktie in het album.

Daar zou een certificaat van echtheid voor nodig zijn, ondertekend door de auteur.

Wanneer men bereid is duizenden guldens te betalen voor iets, dan kan men belazerd worden. Dat is een handelswet en een risico dat men voor lief moet nemen. Het is sneu, maar ik vind het erg vermakelijk.

Bovenstaand interview is een bewerking van twee vraaggesprekken met Bourgeon, die eerder verschenen in de bladen Auracan en Sapristi. De interviews werden gehouden door Nicolas Anspach en Marc Carlot resp. Alain Ledoux. Bewerking en vertaling: Paul van Gremberghen.

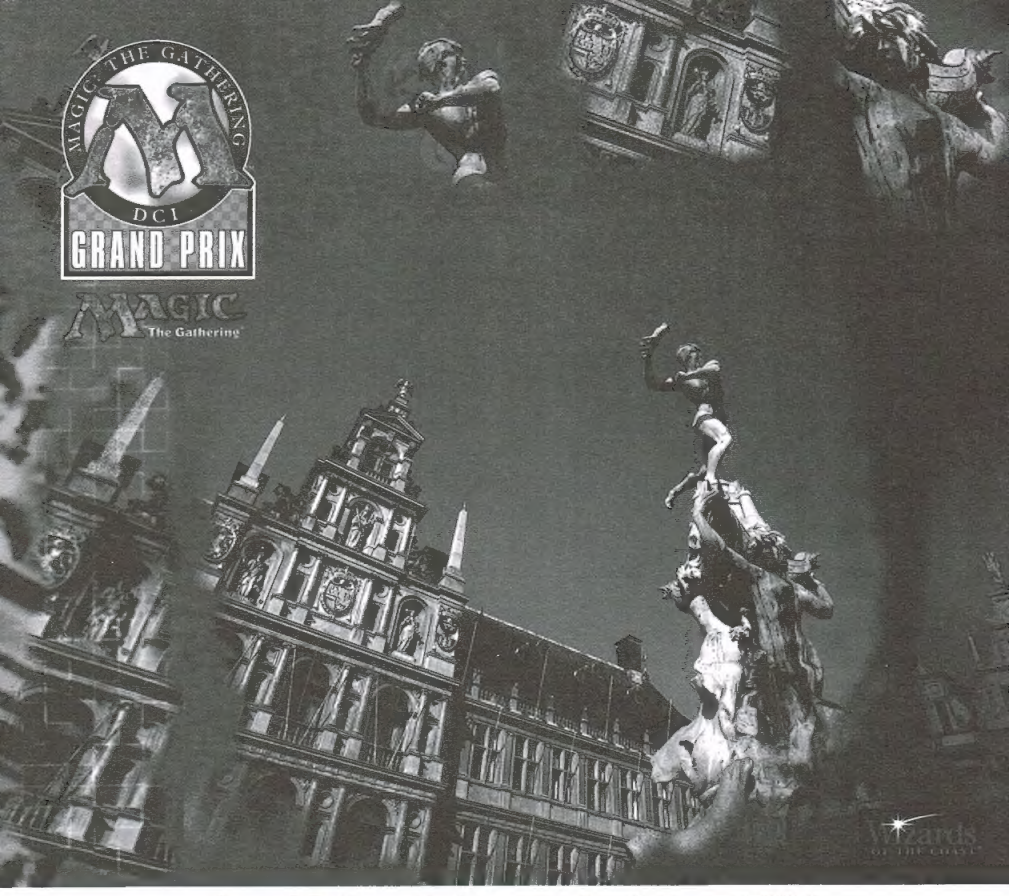

Grand Prix — Antwerp April 4 - 5, 1998

Why don't You give it a go?

This premier Magic: The Gathering® event will take place in the congress centre Bouwcentrum, Jan Van Ruswijcklaan 191, 2020 Antwerp, Belgium. Advance registration required. Pre-payment: 500 Bf. (Visa, Euro, and MasterCard accepted). Payment on site: 700 Bf. Advance registration begins March 2 for Legend Members and March 4 for Mana Members, call between the hours of 10:00 AM and 12:00 PM. Registration closes on April 10.

This Grand Prix will feature:

- 8 slots for Pro Tour Chicago (TBC)
- 15.000 USD cash purse to be split among the top 32 players.
- Magic artist Mark Tedin
- More then 30 open side events
- Format: Tempest Block Constructed

Contact information and registration:
France: +33 1 43 96 35 65
UK and Ireland: +44 1628 780 530
Belgium, Holland and all other European countries: +32 14 44 30 44
North America and other locations: +1 206 624 09 33

Wizards of the Coast and Magic: The Gathering are trademarks of Wizards of the Coast, Inc. ©1997 Wizards of the Coast, Inc.

Het Laatste Oordeel

Kid Congo
Loustal & Paringaux
Uitg. Oog &Blik; 72 pl.; kleur; harde kaft; *f* 29,95/BF 550.

De hardwerkende en trouwe neger Joseph vlucht na de moord op zijn alcoholistische meester naar de haven. Daar wacht hij op zijn meesteres Rose, met wie hij samen naar Europa reist. Ver van de tropische warmte van Afrika is Parijs koud en grauw. Na vele tropenjaren blijkt Rose verlept te zijn en zelfs als hoer komt ze niet meer aan de bak. Het lichaam van Joseph daarentegen is sterk en fris. Hij zorgt via het winnen van bokswedstrijden voor een redelijk inkomen.

Totdat een politie-inspecteur beiden op het spoor komt, verloopt hun samenzijn gematigd positief.
Het verhaal is een trieste liefdes- of levensgeschiedenis want een echt verschil is er in dit geval niet. Na de moord op de echtgenoot is er nog hoop voor Rose en Joseph om in Europa een nieuw leven te beginnen. Joseph voegt zich volledig naar de verbitterde vrouw. In plaats van stapjes omhoog op de maatschappelijke ladder zakken ze samen af naar de onderkant van de samenleving. Rose is te machteloos om zelf haar hoofd boven water te houden en sleurt Joseph mee. De tragiek sijpelt in alle pagina's door en aan het begin van het verhaal is eigenlijk al duidelijk dat deze liefde noodlottig moet eindigen. Loustal zet met behulp van zijn inmiddels bekende expressieve stijl een sober maar aantrekkelijk verhaal neer. Ondanks de dikke lijnen en grove penseelstreken, weet Loustal de emoties van met name Joseph heel goed weer te geven. De angst voor ontdekking van de moord, de kou in Europa en zijn machteloosheid wanneer Rose alsmaar wantrouwender wordt, vallen goed af te lezen van het gezicht van de jonge man. De verzorgde inkleuring versterkt de sfeer van het verhaal. Afrika in lichte pastelkleuren steekt sterk af tegen de grauwe straten van Parijs waar alleen het rood van de hoerenkast nog wat warmte suggereert. Loustals' stijl zorgt ervoor dat dit verhaal over verloederding van Europeanen in Afrika, goed te verteren valt. Voor wie nog geen kennis heeft gemaakt met de albums van deze voor een klein publiek werkende tekenaar, ligt hier een toegankelijk begin. *(Karin)*

Spoorloos 1: de poppenverzamelaar
Kraehn
Uitg. Arboris; 47 pl.; kleur; slappe kaft; *f* 10,95/BF 220

Het album begint met de ontvoering van een langbenige, blonde serveerster in Lyon. Kort daarna verdwijnt de vrouw van de hoofdpersoon Gil Saint-André, een goed boerende zakenman. Getergd door het gebrek aan initiatief van de politie besluit hij zelf op onderzoek uit te gaan. Daarbij wordt hij onverwacht terzijde gestaan door een jonge politie-inspecteur van Noord-Afrikaanse afkomst en met een groot invoelend vermogen. Gedegen onderzoek zet het tweetal langzaam maar zeker op het spoor van Paul, de ontvoerder van de serveerster en liefhebber van Barbiepoppen. Als ze hem gevonden hebben, blijkt de zoektocht echter geenszins ten einde.
Even logisch en gedegen als het onderzoek van het tweetal speurders is het scenario van stripmaker Kraehn. Zonder explosieve actiescènes of obligate seksfragmenten weet hij een boeiend en zeer geloofwaardig verhaal te vertellen. Het aardige daarbij is dat door de logische uitwerking van wat de hoofdlijn van het verhaal lijkt te zijn, de verrassende wending aan het eind van het album des te onverwachter is.
De tekeningen sluiten goed aan bij de rustige opbouw van het verhaal. Hoewel Kraehn het tekenvak goed lijkt te verstaan, gaat hij zich niet overmatig te buiten aan wilde perspectieven of gewaagde camerastandpunten. Opvallend vaak bevatten zijn tekeningen uitsluitend gezichten.
Op deze wijze ondersteunen en versterken de tekeningen de bedoeling van het scenario. In alle opzichten toont stripmaker Kraehn zich een bekwaam verhalenverteller zonder overmatige pretenties, maar met kennis van zaken. *(Jef)*

Pin Up 4
Berthet/Yann
Uitgeverij Dargaud, *f* 13,95/BF 370, 44 pl., kleur, slappe kaft

Eigenlijk was de serie *Pin Up* na drie delen afgesloten. Maar omdat de verkoop toch wel lekker liep, besloten uitgeverij Dargaud en auteurs Berthet en Yann er een vervolg aan te breien. Scenarist Yann zat echter met een probleem: de vorige verhaallijn was helemaal rond en afgesloten. De enige opening die het nog bood, was de onbeantwoorde liefde van tekenaar Milton voor de vrouw die model stond voor zijn sexy strippersonage Poison Ivy, Dottie. Al met al te mager om een hele nieuwe verhaallijn van te spinnen. Yann begreep dat er een breuk moest zijn met de vorige avonturen van Dottie. Het nieuwe deel van *Pin Up* speelt zich dan ook tien jaar later af dan de vorige, in de jaren vijftig. Het decor van de Tweede Wereldoorlog is ingeruild voor dat van de Koude Oorlog. Dottie is niet meer samen met haar Joe, maar inmiddels getrouwd met een piloot die een zoontje heeft uit een eerder huwelijk. Haar man stort neer tijdens een spionagevlucht boven Rusland, maar hij weet zich te redden met behulp van de schietstoel. Als het nieuws bekend wordt in de Verenigde Staten, wordt Dotties man ervan beschuldigd moedwillig zijn toestel met ultramoderne apparatuur in handen te hebben laten vallen van de communisten.
Het vierde deel *Pin Up* is weinig origineel. Niet alleen is het verhaal

opgebouwd rond een dun spionageplotje, het is bovendien bevolkt met stereotype personages als de knappe maar ongenaakbare KGB-agente en de xenofobe, communistenhatende buurvrouw van Dottie. Ondanks deze schamele ingrediënten van het album, weet Yann er toch een onderhoudend geheel van te brouwen. Dat komt vooral doordat hij zijn scenario opsiert met verwijzingen naar beroemde Hollywood-films uit de periode waarin het verhaal zich afspeelt. Dottie overnacht in het motel van Norman Bates uit Hitchcocks Psycho en filmmagnaat Howard Hughes, de excentrieke miljardair die symbool stond voor Orson Welles' Citizen Kane,

probeert Dottie over te halen haar rol van Poison Ivy weer op te nemen. Alles is in sfeervolle kleuren op papier gezet, met prachtige tekeningen van Berthet (wiens nostalgische klare-lijnstijl zich goed leent voor verhalen die zich in de jaren veertig en vijftig afspelen). Het is dan ook knap dat beide auteurs van een strip die eigenlijk niet veel om het lijf heeft, toch nog een aardig album kunnen maken. *(Hans)*

Koning Eenoog 1
De Put des Doods
Dethan
Uitgeverij Arboris; 48 pl; kleur; slappe kaft; *f* 10,95/BF 220.

Er was eens een koning met zeven zonen. De tovenaar, Markies Desiderat van Mornemont, haalt hem over alle zoons te vermoorden zodat ze geen bedreiging meer voor zijn troon vormen. De jongste prins ontsnapt met behulp van de knappe Antimea op het nippertje aan dit snode plan. Antimea brengt de gewonde prins naar het geheime land Pareïza waar hij nieuwe levenskracht krijgt. De op Magere Hein lijkende Markies volgt hun spoor en zuigt vervolgens alle energie uit dit magische en paradijselijke oord. De in een lange zwarte pij geklede Markies wil immers De Absolute Macht hebben. Waar hebben we dit vaker gehoord? Te vaak om nog te achterhalen.

DE MARKIES MAG DAN NG ONVERSLAANBAAR ZIJN MAAR DAT BETEKENT NIET DAT HIJ ZO'N PECHVOGEL IS!
WE MOETEN VECHTEN! KNOKKEN MISSCHIEN ZELFS VLUCHTEN EN ER GEEN ANDERS JE VERLOREN PARA DIJS WEER HEROUWEN!

Uit deze opsomming blijkt dat we hier te maken hebben met een bijzonder onoriginеel verhaal. Een verhaal over koningen, prinsen, tovenaars en paradijselijke oorden die door het Kwaad bedreigt worden, kan iedereen die wel eens sprookjes of *fantasy* gelezen heeft onderhand wel dromen. Na twee pagina's is dan ook alle spanning van het verhaal al weggeglipt naar Het Koninkrijk der Clichés.
Bovendien schort er nogal wat aan de techniek van de tekenares. Vooral de gezichten zijn door de dunne lijnvoering bijzonder lelijk. Een penseel zou hier wonderen kunnen verrichten op het gebied van geloofwaardigheid. Ook is de lay-out van sommige plaatjes een beetje rommelig. De schitterende inkleuring, die vooral bij de gezichten en lichamen sterk aan Bourgeon doet denken, maakt echter veel goed. Vooral de scènes in de donkere 'put des doods', waar de prins in wordt gegooid en waar hij door aastende wezens uit wordt gered, zijn oogstrelend. Jammer dat de tekenares nog veel moet leren en het verhaal zo verpletterend voorspelbaar is. De dappere strijd van onze prins tegen Het Kwaad zal ongetwijfeld nog voortgezet worden, aangezien dit deel 1 van een serie is. Het zal niemand verbazen als ze uiteindelijk nog 'lang en gelukkig zullen leven'. Na de voortreffelijke serie Dodeneiland in dezelfde reeks (Lugubere Verhalen) kan de serie Koning Eenoog dan ook echt een tegenvaller genoemd worden. (Gerard)

Zeker Lezen

Stuifmeel
Lian Ong
Uitg. Casterman; 46 pl.; zwart-wit; slappe kaft; *f* 12,90.

Zelden maken Nederlandse stripmakers zo'n spectaculair debuut als Lian Ong deed toen in 1989 *Stuifmeel* uitkwam. Het is vooral de combinatie van een sterk verteld gegeven met een superieure vormgeving die het album zo indrukwekkend maakt.
Het plotje is op de achterkant van een postzegel samen te vatten: dikke vrouw verleidt homosexuele acrobaat om zwanger te geraken. De manier waarop dit gegeven wordt verhaald, is echter even ijzersterk als onorthodox.
De kracht van dit debuut komt voor een niet onbelangrijk deel voort uit het feit dat Ong onbedorven door de stripconventies haar gang is gegaan. Vooral beelduitsneden en pagina-indelingen getuigen daardoor van een opvallend frisse kijk op het medium. In het hart van het verhaal beeldt de stripmaakster een vrijscene uit waarbij de platen als zonnestralen steeds schuiner op de bladzijde komen te staan. De pagina's blijven echter steeds begrijpelijk voor de kijker. In al haar enthousiasme blijft Ong zich bewust van het feit dat het verhaal "leesbaar" moet blijven. Ook de tekenstijl oogt lichtvoetig. De lijnen zijn los en soepel. De wat zweverige teksten versterken het idee van luchtigheid nog meer. Alles wordt echter stevig verankerd door middel van een subliem gebruik van zwarte vlakken, een overmatige toepassing van het kikvorsperspectief en de gedegen kwaliteit van haar tekeningen, die een intensieve voorstudie verraadt.
Het magere plot bevat een sterk element: de hoofdpersoon is een echte vrouw en wordt ook als zodanig over het voetlicht gebracht. Dit lijkt gewoner dan het is. Er zijn tegenwoordig wel meer dominante heldinnen. Maar goed beschouwd zijn ze praktisch allemaal niet meer dan ouderwetse stripkerels in een lekker vrouwenlijf. Franka is eigenlijk de wedergeboorte van Guus Slim, Roodhaar is de reïncarnatie van Svein Langetand en Yoko Tsuno is de definitieve versmelting van Blake en Mortimer. Alleen Noga, de hoofdpersoon uit *Stuifmeel* is uniek; een vrouw zoals die blijkbaar alleen door een stripmaakster neergezet kan worden. Alleen daarom al kan het album niet genoeg aangeprezen worden. Zeker Lezen. *(Jef)*

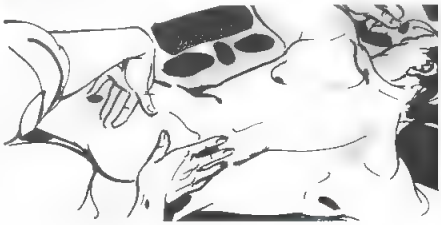

De Vampier als Psycholoog

Yves Swolfs' gevoel voor drama

Yves Swolfs begon zijn carrière aan het Sint Lucas te Brussel. Na het beëindigen van zijn studie had hij een lang verhaal klaar dat direkt als album werd uitgegeven. Het eerste deel van de western Durango *was meteen een groot succes. Inmiddels zijn we dertien delen verder en heeft deze serie nog immer een vaste schare liefhebbers.*
Eind 1994 verscheen het eerste deel van de vampiercyclus De prins van de nacht. *Swolfs schrijft de scenario's en maakt de tekeningen Dit in tegenstelling tot de serie* Dampierre *waarvoor hij, sinds deel drie, enkel de scenario's schrijft.*

De keuze om een vampier als hoofdpersoon te nemen van een stripserie kan men op z'n minst hachelijk noemen. De vampiermythe is in de literatuur inmiddels behoorlijk uitgemolken

Dat was een bewuste keuze. De vampier stond al geruime tijd op mijn lijst van favoriete onderwerpen. De verhalen van Stephen King hebben mij altijd geboeid en gefascineerd. Deze geschiedenis lag in de lijn van mijn interesse
Ik wilde echter wel mijn eigen vampier creëren. Het zou een soort van psychologisch drama moeten worden, waarbij de vampier een aantal generaties van één familie in zijn macht houdt. Waarbij alle perioden die in de drie albums voorkomen voldoende aanknopingspunten boden voor een goed verhaal. Aansluitend op het verhaal kon ik mij grafisch uitleven in de gotische decors en de sfeertekening. Bovenal is het een klassiek vampierverhaal.

De vele vampierverhalen en films maken het moeilijk om een uniek en onafhankelijk verhaal te schrijven waarin de vampier, een origineel wezen is.

Bram Stoker heeft de vampier onder de aandacht gebracht en met de hulp van volksverhalen een soort nieuwe duivel geschapen. Ik heb de meeste films en boeken over vampiers wel gezien en gelezen bij wijze van research. Maar ik kan niet zeggen dat Bela Lugosi in de rol van graaf Dracula, mij op het spoor van Kergan gezet heeft. De verhalen van Stephen King en Ann Rice hebben mij meer beïnvloed.
Er zijn echter vele mogelijkheden om dit personage vorm te geven en ik heb daarbij geprobeerd mijn eigen variant te vinden.

Het is geen eerbetoon aan Stephen King of Bram Stoker.

Nee, niet echt. Het is niet mijn bedoeling geweest om een verhaal te maken in de lijn van King. Dat zijn verhalen mij fascineren is duidelijk, maar ik wilde geen kopie maken.
Dat is bij *Durango* ook zo geweest. De spaghetti-westerns van Sergio Leone en Sergio Corbucci vind ik fantastisch en ik wilde met mijn western die sfeer treffen. Maar het is niet zo dat *Durango* een kopie is van een film van Corbucci. Mijn eerste album was een hommage aan *Il grande silenzio* uit 1968. Daarna ben ik heel duidelijk verder gegaan volgens mijn eigen werkwijze.

De karakters van de hoofdpersonen in De prins van de nacht, *zijn grondig uitgewerkt. Er zit een duidelijke lijn in de familiegeschiedenis van het geslacht Rougemont.*

Het was niet mijn bedoeling een griezelverhaal te maken louter om de horroreffecten. Door de vampier een psychologische dimensie te geven, wordt angst groter en onvoorspelbaarder. Daardoor krijgen de verhalen meer diepgang.
Durango is een plat personage. Hij komt, schiet en overwint. Dat is een tijdlang prettig om te maken maar het blijft helaas te voorspelbaar. Ik wilde nu wel iets anders. Jehan, Armand en Vincent Rougemont bieden die mogelijkheid. Het zijn eenmalige personages wier levensloop ik volledig ten dienste kan stellen van het verhaal.
De vampier werkt als een katalysator en ontbuit wantoestanden binnen de familie Rougemont. Jehan verkracht zijn vrouw en Armand zorgt ervoor dat ongeveer zijn gehele nageslacht onder de guillotine het leven laat. De vampier werkt dus als een soort zielenknijper die het leven van de sterfelijke mensen ontdoet van alle schone schijn.

Het laatste verhaal Volle maan *speelt zich af in de jaren dertig; een bijzondere periode.*

De jaren dertig staan voor een ommekeer. Het zijn de vooroorlogse jaren vol van tradities en vertrouwde regels. Aan de andere kant staat er een hoop te gebeuren. Er is grote werkloosheid en dus een ruime mate van onzekerheid. De industrie groeit in hoog tempo, ook de oorlogsindustrie. De Tweede Wereldoorlog werpt zijn schaduwen vooruit. De nazi's nemen stap voor stap, volgens de wet, de macht over.
Eigenlijk heeft deze periode nog iets romantisch. Het is nog een sluimerende, barokke periode. Het is een decennium dat mij sterk aanspreekt en daarom heb ik het verwerkt in het laatste deel van deze cyclus.

De nazi's zijn de belichaming van het kwaad en daarmee misschien te vergelijken met de vampier.

O, zeker! Het kwaad kan in verschillende vormen terug komen. In een mens maar eveneens in een vampier. Nu gaan we ervan uit dat een vampier niet bestaat. In onze fantasie bestaat hij echter wel degelijk en alle gebeurtenissen van de afgelopen jaren maken zijn aanwezigheid alleen maar aannemelijker. *(Swolfs maakt een terloopse zinspeling op, onder andere, de Dutroux-affaire, KvW).*

Mijn vampier Kergan heeft echter wel wat trekjes die hem eventueel geschikt maken voor held. In elk verhaal neemt hij zeer menselijke vormen aan. Hij heeft zijn goede en hij heeft zijn slechte kanten. Ik denk dat de lezer zich heel goed kan identificeren met Kergan. Hij komt in de drie albums terug als een constante factor en al is hij de bron van alle kwaad, hij is ook het wezen waar alles om draait.
De mannelijke hoofdpersonen zijn niet bepaald ridders op het witte paard en vormen daarmee een realistisch tegenwicht voor de vampier.

Alledrie de verhalen hebben een sterk seksuele ondertoon.

Het heeft iets erotisch, een man die zijn tanden zet in de blanke hals van een onschuldige vrouw. Vooral wanneer die vrouw aan een ander toebehoort en op het punt van huwen staat. Daar komt nog bij dat vampiers een voorkeur hebben voor maagden Onbevlekte vrouwen spreken tot de verbeelding, zeker wanneer er een vampier in het spel is.
In de hele vampiermythe zit dit gegeven verweven en het heeft inderdaad iets pervers. De seksualiteit hoort erbij zoals de dood eveneens een vast onderdeel van het drama vormt. Het gaat me niet om de erotiek alleen. Zoals het mij evenmin te doen is om louter het geweld. Het is mijn verhaal maar ik acht mij gebonden aan regels die bij het genre horen.

Er is grote belangstelling voor het occulte. Alles wat met vampiers en weerwolven te maken heeft wordt gretig gelezen en goed verkocht.

Het onderwerp boeit mensen doordat ze het nooit helemaal kunnen begrijpen. Zoiets als de heilige graal. Mystiek en geheimzinnig, al vertegenwoordigt het vampirisme het kwaad in de mens.

Na het derde album lijkt de cyclus voorlopig afgerond.

Er komt nog een tweede cyclus. Ik wilde er graag nu al mee verder maar ik ben contractueel gebonden aan een nieuw deel van *Durango*. Wanneer dat afgerond is ga ik verder met het vampirisme. Het is ook wel goed om er even afstand van te nemen zodat ik fris verder kan werken aan een tweede cyclus. Die zal trouwens romantischer van aard zijn en minder gewelddadig. Het is een ontwikkeling die zich al schrijvende heeft voltrokken en ik ben daar wel tevreden mee.

Het derde verhaal heeft iets weg van een policier. Het is een zoektocht naar een moordenaar die toevallig een vampier blijkt te zijn. De commissaris heeft trouwens dezelfde trekken als Jean Gabin
Overweegt u om ooit nog een detective strip te maken?

Nee, absoluut niet! Dat genre zegt me niet zo veel. Het onderwerp is in ruime mate in publieksstrips behandeld en ik heb niet het idee dat ik daar nog veel aan toe kan voegen. Misschien dat ik me ooit aan een thriller waag, maar een zuivere detective trekt me niet.

Scenario's schrijven voor tekenaars is iets anders dan voor andere scenaristen een verhaal tekenen.

Ja, dat klopt en het laatste trekt me niet zo. Het schrijven is voor mij het wezenlijkste onderdeel van het maken van een strip. Daar beleef ik mijn grootste plezier aan. Het is heel moeilijk om, wanneer je zelf schrijft, op scenario's van anderen te tekenen. Misschien dat ik een verhaal van Yslaire uit zou kunnen werken. Op dit moment is dit geen punt van discussie, want ik heb nog genoeg materiaal voor de toekomst.

Beschouwt u uw verhalen als gewelddadig in vergelijking met bijvoorbeeld Manga's?

Manga's? Het zegt me niet zoveel. Ik ken het werk van de bekendste tekenaars en heb bijvoorbeeld Akira gelezen. Maar verder heb ik er geen band mee. Veel manga's brengen een verhaal louter en alleen om het geweld en daar ligt zoals al eerder gezegd, niet mijn voorkeur. Er is een tijdlang kritiek geweest op *Durango*. De verhalen zouden te gewelddadig zijn. De strips die op manga's gebaseerd zijn, zijn echter tien maal zo choquerend en daar doet men niet al te moeilijk over. Dat vind ik wel frappant

De manga als western van een nieuwe generatie.

Ja, dat denk ik wel. Ik voel mij echter beter thuis in de vorige eeuw wat western betreft. Mijn gehele oeuvre speelt zich in de verleden tijd af. *Durango*, *Dampierre* en ook *De prins van de nacht* zijn historische verhalen. Vaak moeten mijn hoofdpersonen zich staande houden in een onzekere, gewelddadige tijd. De decors en de personages uit de geschiedenis spreken mij nu eenmaal meer aan.

Pieter van Oudheusden en Karin van Wylick

ACACIALAAN

Vorig jaar was er opeens Eiland. *De onconventionele aanpak van dit stripblad, een aanstekelijke, prettig-chaotische mix van genres, stijlen en personages, maakte nieuwsgierig naar de filosofie achter het tijdschrift. Twee nummers geleden gaf Stefan van Dinther in deze rubriek al wat tekst en uitleg, dit keer is het de beurt aan Van Dinthers* Eiland*-collega en Grote Prijs van Breda-winnaar Tobias Schalken.* Eiland 2 *staat op uitkomen en wat wij er tot nu toe van gezien hebben maakt de belofte van* Eiland 1 *volledig waar. Tobias Schalken over strips en sfeer, dubbele en driedubbele dimensies.*

Ik heb op de kunstacademie Sint-Joost in Breda gezeten. In het eerste jaar zit iedereen daar bij elkaar. Het jaar daarop moet je kiezen en toen ben ik naar de richting 2-D gegaan. 2-D is ongeveer de meest abstracte omschrijving van het begrip vrije kunst die ik ken. Het was een ramp. Al gauw werd duidelijk dat ik graag werk vanuit een idee, met een duidelijk uitgangspunt. Bij de richting 2-D was dat juist uit den boze. Je mocht eigenlijk van tevoren niet weten wat je ging tekenen. Ik had er gewoon weinig mee, was er niet op mijn plek. Daarop ben ik overstapt naar de ruimtelijke afdeling, sculptuur.

Ik boetseerde toch al af en toe om meer gevoel voor ruimte te krijgen. Dat interesseerde me steeds meer. En inderdaad had ik het op die afdeling wel erg naar mijn zin. Uiteindelijk ben ik afgestudeerd als beeldhouwer. Nu verdeel ik mijn tijd tussen het maken van strips en 3-dimensionale objecten. Beide disciplines bevruchten elkaar.

In welk opzicht?

Het klinkt misschien een beetje vaag, maar je ontdekt welke dingen je interesseren, waarover je het wilt hebben. Wat mij interesseert, is hoe je dingen kunt overbrengen. De ene keer leent iets ruimtelijks zich daar goed voor, de andere keer een strip. Het verschil is dat je bij strips veel meer in handelingen denkt dan bij ruimtelijke objecten. Bij strips richt je je op ontwikkelingen in de tijd, bij 3-D creëer je meer een setting voor een verhaal, een sfeer, een gevoel. Als het goed is, bedenkt de toeschouwer daar dan zelf een verhaal bij.

In Eiland 1 *staat een voorbeeld van de combinatie van strip en sculptuur.*

Ja, *Kleimannetjes.* Die figuren heb ik speciaal gemaakt om ze in de strip te gebruiken. Het stamt nog uit mijn tijd op de academie. Daar deden die mensen allemaal zo zwaar over De Kunst en Het Leven. Daardoor vond ik het juist wel leuk er iets serieus over te zeggen, maar het tegelijkertijd onderuit te halen door de manier waarop ik het breng. Van die versimpelde figuurtjes, dat wringt dan toch een beetje. Het omslag van *Eiland 2* zal trouwens ook weer iets ruimtelijks zijn, een bewerkte foto

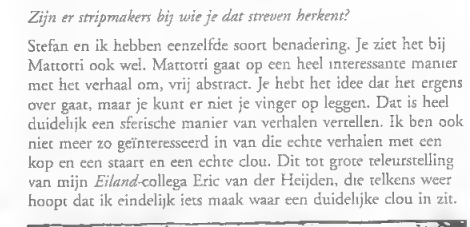

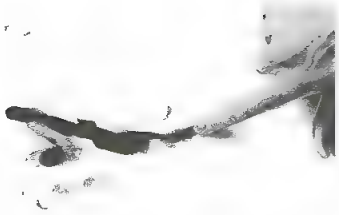

In dat nummer zal ook de tweede aflevering van De Balthazar-formatie *te vinden zijn: prachtige, omvloerste beelden, waarbij het verhaal vooral als kapstok lijkt te dienen voor de sfeer.*

De Balthazar-formatie is ook ontstaan vanuit een bepaalde sfeer. Niet dat ik het onbelangrijk vind wat er gebeurt, maar het gaat allereerst om de lokatie waar het zich afspeelt. Dat is een plek die me fascineert, een afgelegen gebied, water, waar vreemde rituele handelingen plaatsvinden. Of ik nu sculpturen maak of strips, sfeer is altijd de basis voor mij. Het gaat er niet om wat er gebeurt, maar wat het uitstraalt.

Zijn er stripmakers bij wie je dat streven herkent?

Stefan en ik hebben eenzelfde soort benadering. Je ziet het bij Mattotti ook wel. Mattotti gaat op een heel interessante manier met het verhaal om, vrij abstract. Je hebt het idee dat het ergens over gaat, maar je kunt er niet je vinger op leggen. Dat is heel duidelijk een sferische manier van verhalen vertellen. Ik ben ook niet meer zo geïnteresseerd in van die echte verhalen met een kop en een staart en een echte clou. Dit tot grote teleurstelling van mijn *Eiland*-collega Eric van der Heijden, die telkens weer hoopt dat ik eindelijk iets maak waar een duidelijke clou in zit.

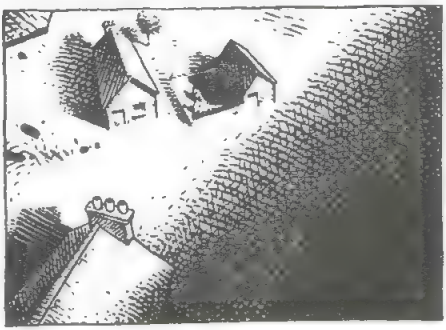

Je tekent al van jongs af aan. Wat is je drijfveer?

Ik kom uit een artistiek nest. Mijn ouders hebben elkaar op de kunstacademie ontmoet. Mijn vader is beeldend kunstenaar, mijn moeder is op de academie in het laatste jaar gestopt. Zi heeft minder sterk wat mijn vader en ik duidelijk wel hebben. We moeten iets maken, anders zitten we niet lekker in ons vel.

Toon Dohmen en Jantine Wijnja

Hiernaast een karakteristieke plaat uit De Balthazar-formatie. Eiland heeft ook een internet-site. www.xs4all.nl/~stefanjh met onder andere een voorproefje van Eiland 2 *en afbeeldingen van het 3-D werk van Tobias Schalken en Stefan J.H. van Dinther.*

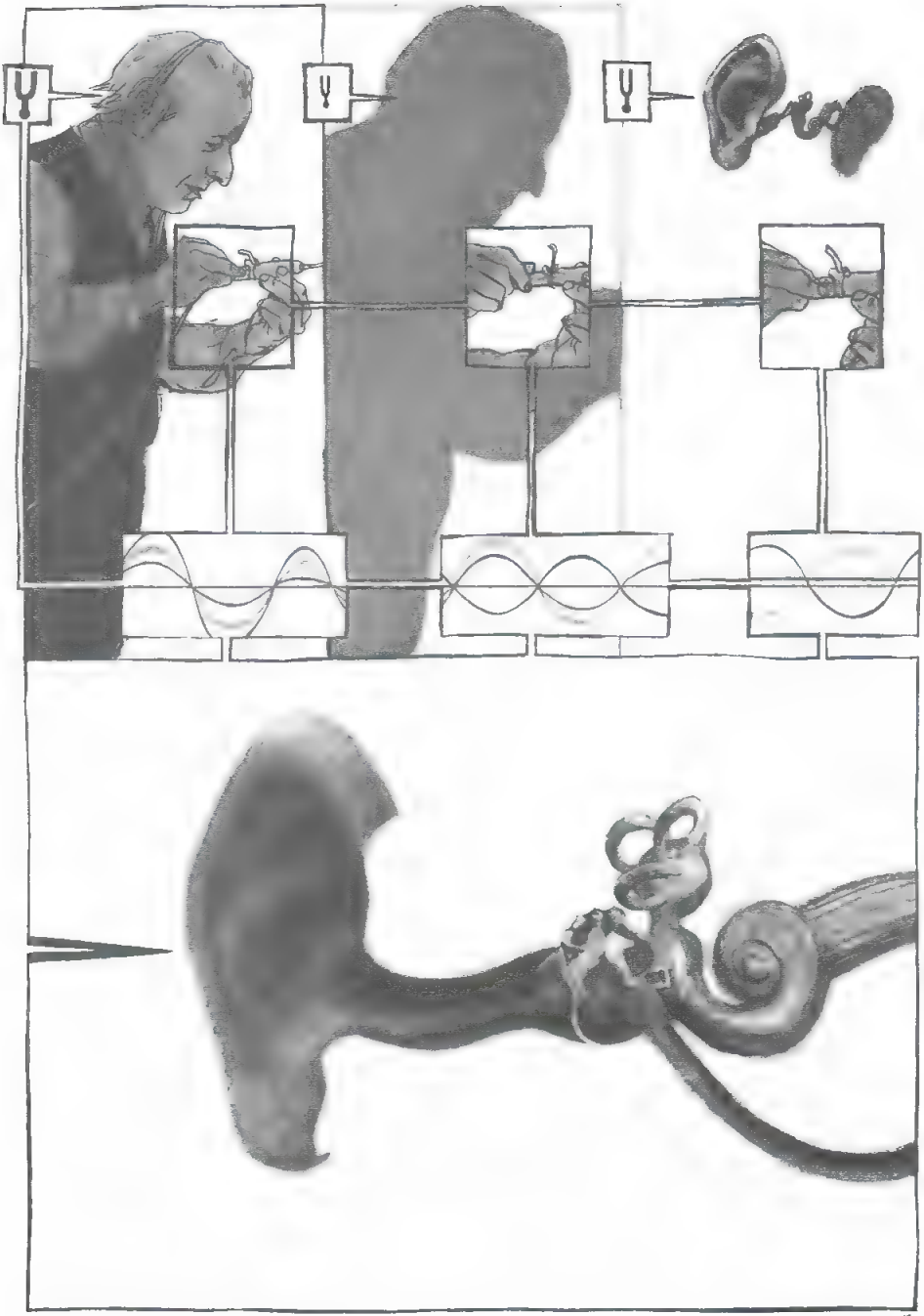

PrikBord

Voor een beetje stripliefhebber is **The Comics Journal** een begrip. Dankzij de unieke journalistieke aanpak - gedegen interviews die vele tientallen pagina's lang doorgaan - grenst de roem van het blad aan beruchtheid. Met het tweehonderdste nummer, een uitgave van telefoonboek omvang die eind vorig jaar verscheen, maakt de *Journal*-redactie zijn reputatie weer meer dan waar. Interviews met Chris Ware en Charles Schulz beslaan de helft van het blad, speciale bijdragen van critici en stripmakers de andere. "We've wasted our lives," koos de jubilerende redactie dit keer als bladmotto. Daar kunnen we het natuurlijk alleen maar mee eens zijn - en ze doen het nog met stijl ook. TD

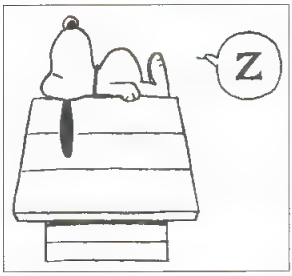

Schulz's Snoopy

Torpedo 1936 wordt bewerkt tot een tekenfilmserie. Een Franse produktiemaatschappij werkt aan een reeks afleveringen van een half uur. Net als de strips, zijn de tekenfilms gericht op een volwassen publiek. PvG

De Stripper slaat nieuwe wegen in. Met gevoel voor realiteitszin zoekt de redactie de veranderingen vooral in continuïteit in en verbetering van de vormgeving. En inderdaad ziet het blad er strakker uit. Inhoudelijk wordt het mooiste weer geboden door Mark Hendriks met een zeer tekstarme maar zeer welsprekende strip. Een abonnement op het blad kost *f* 11,50 voor drie nummers en is te realiseren door het bedrag te storten op giro 6624776 of bankrekening 48.45.72.377 ten gunste van De Stripper te Berkel-Enschot. JN

Wij van de redactie kunnen hard lachen om de grappen van Floris Oudshoorn. Niet voor niets vroegen we hem enkele jaren geleden als eerste mee te doen aan onze vernieuwde rubriek Acacialaan. Waarom wij hem zo leuk vinden, is te lezen in **Aso!!**, een bloemlezing uit Oudshoorns werk. Een bundel lang genieten van onder andere Mijndert Mijndfuk en Jan de Ministerieman en jezelf afvragen waarom Oudshoorn niet

wat harder aan zijn stutten trekt. Want als hij een beetje zijn best doet, kan hij zeker het niveau (en het salaris) halen van humoristen als Hein de Kort en Eric Schreurs in hun hoogtijdagen. Vergewis je van zijn talent voor slechts *f*7,77 of BF159. Bij de stripspeciaalzaak, of via Studio De Zwarte Handel, Woestduinstraat 155, 1059 SV in Amsterdam. HvS

Het blijft een komen en gaan van stripamateurbladen. Dit keer is het de redactie van **Verdomd Goed Tijdschrift** die het voor gezien houdt. "Het enthousiasme is er bij ons totaal uit door de lauwe reactie (-niet kopen) van het 'grote' publiek," laat Ria Schulpen van *VGT*-uitgever Bries weten. Wie - nu het nog kan - de laatste *Verdomd Goed Tijdschrift* wil lezen, kan deze thuisbezorgd krijgen middels het versturen van een kaartje met *f* 10,00 *"well-concealed cash"* en het eigen adres. In deze laatste *VGT* prima strips van onder meer Gnoe, Nix en Mark Horemans. Omdat bij de pakken neerzitten niet de stijl is van Bries, bereiden ze in Antwerpen inmiddels een engelstalige stripbundel voor met werk van onder anderen Marcel Ruijters, Jan Grouwstra, Mark Horemans en Kees Smits. Het thema: wind. Te presenteren komende september tijdens een grote small press-beurs in Washington, dan wel te verkrijgen via de betere stripspeciaalzaken en Bries, Kammenstraat 41, 2000 Antwerpen.TD Ze publiceerde al eerder titels over

DE BEST VERKOCHTE STRIPS VAN DE MAANDEN JANUARI EN FEBRUARI

Suske en Wiske is eindelijk weer een strip met ballen!

SERIES

1 **Blauwbloezen 40: De stromannen**
2 **Suske en Wiske 255: De mompelende mummie**
3 **Rik Ringers 59: De hand van de dood**
4 **Sammy 34: Mae West**
5 **Slaine 12: De hartenkoning**
6 **Haagse Harrie 2**
7 **De avonturen van Fré Vandermugge 4: Het avontuur lonkt!**
8 **Rode Ridder 166: Drakenmeester**
9 **Blueberry 34: Schaduwen over Tombstone**
10 **Rooie oortjes: erotische verhalen 8**

Rare jongens bij Casterman. Loopt er in Leiden een succesvolle expo, 'Kuifje in Tibet', is de strip maanden lang uitverkocht.

OVERIG*)

De vierde macht (Giménez) 1
Erotic fantasy (Crisse) 2
De cyclus van Cyann 2: Zes seizoenen op IIO (Bourgeon/Lacroix) 3
Het verdriet van Ulster (Lax) 4
De laatste der laatsten (Tardi/Daeninckx) 5
Fataal rendez-vous (Manara) 6
Het uitstel 1 (Gibrat) 7
Labyrinthen (Mattotti/Kramsky) 8
Columbus (Manara) 9
Casanova's parfum (Kolk) 10

De Z-Lijst komt tot stand dankzij de volgende winkels: Het B-Gevaar, Balloon Express, De Boekenhalte, Eppo, Franka, Gilles de Geus, Gobelijn, Het besloten land, Het land van langvergeten, Leidse Stripshop, Mieke's Stripstek, Noord, Paard van Troje, Plot, strips en eh... dingen!, De Poort, De Rat, Snoek, De Striep, 't Strippie Ook het commentaar is afkomstig van de deelnemende winkeliers.
*) De lijst "Overig" bevat one-shots, tweeluiken en trilogieën

vrouwen in de stripindustrie. Trina Robbins jongste boek is net zo kritisch en lezenswaardig geschreven als haar andere werk. Voor **The great women super heroes** (ISBN 0-87816-482-0, *f* 44,-) kwamen niet zomaar alle vrouwelijke supertypen in aanmerking. De auteur maakte een selectie van heldinnen die zij opmerkelijk vond binnen de comics. Een persoonlijk overzicht van een apart genre binnen de mainstream-industrie. KvW

The Geat Women Super Heroes

Kort na het wegvallen van het stripmaandblad (A Suivre) is de Franse stripwereld alweer een nieuw blad rijker. De nieuwkomer heet **Bo Doï** wat, als het wordt uitgesproken, neerkomt op de afkorting b.d. Dat staat weer voor bande dessinée en dat betekent strip. Het bijzondere van het blad is, dat het niet is opgehangen aan de uitgaven van één uitgeverij, maar dat het kan putten uit de stripfondsen van vier uitgevers: *Bo Doï* bevat strips van Casterman, Delcourt, Dupuis en Soleil. Het zijn vooral de wat luchtere strips, die voor *Bo Doï* worden geselecteerd. In de laatste nummers staan strips als *Cryozone* deel 2, *Vieze sprookjes*, *Trollen van Troy* en het vervolg op *Het dagboek* door Juillard. *Bo Doi* kost FF 35 per nummer. Een jaarabonnement is te bestellen bij Bo Doï, 7 Rue de Paradis, 75010 Parijs. Vergeet niet een eurocheque van $ 60,00 mee te sturen. PvG

Dave Sim staat niet bepaald bekend als iemand met een buitenformaat blad voor de mond. Zo maakte de man achter de prachtstrip *Cerebus* zich de laatste jaren luid en duidelijk sterk voor stripuitgaven in eigen beheer. Stripuitgevers zijn je vriendjes niet, luidt Sims overtuiging, dus moet je ze als stripmaker zo ook niet behandelen. Wie het allemaal eens op zijn gemak wil nalezen, kan sinds kort terecht bij de **Cerebus guide tot self-publishing** (ISSN 0712-7774; $ 3.95). In dit doe-het-zelf handboek tips over hoe de beginnende stripmaker potloden moet slijpen en wat voor soort papier hij moet gebruiken, maar ook rake oordelen over de zakelijke kant van de stripindustrie. Een zeer toegankelijk, hier en daar zelfs meeslepend geschreven boekje, deze *Cerebus guide to self-publishing*, en daarom een absolute aanrader voor iedereen die overweegt zelf een strip uit te brengen. TD

Strips in de boekhandel, het is een verhaal apart. Waarbij de algemene boekhandel vooral uitmunt in het "nee" verkopen. Dit najaar komt er misschien voorzichtig verandering in. Dan brengt Nijgh & Van Ditmar - uitgever van onder anderen Roland Giphart, Arnon Grunberg en Simon Vestdijk - namelijk een bloemlezing uit van de eerste drie delen van Barbara Stoks autobio-strip Barberaal. De uitgave zal eruit zien als een "normale" boekuitgave - kleiner formaat, duidelijk leesbare rug - en intensief aan de boekhandels worden aangeboden. Uitgever Vic van de Reijd van Nijgh & Van Ditmar zegt *Barberaal* via een vriend in handen te hebben gekregen. "Ik was meteen getroffen door de hoge kwaliteit ervan: de ironie, de goede teksten." Mocht de de *Barberaal*-in-boekvorm een succes worden, dan is boekuitgave van andere strips voor Nijgh & Van Ditmar een optie. "Maar," zo benadrukt Van de Reijd, "vooralsnog staat de uitgave op zich." TD

Nog even en **Hate** is definitief

DE COLLECTIONEUR
door ANTON DAMEN en MARC VAN BROEKHOVEN
HET JAAR 1997 EINDIGDE IN MINEUR
SUIVRE
STOPT DE HELE BEL
"HET ONOVERTROFFEN STRIPMAANDBLAD (A SUIVRE) IS NIET MEER. HET RECENSIEEXEMPLAAR ( ) IS DE HERKESLUITER"
(ZOZOLALA 96)
"A/S IS NIET MEER."
DE JANEKE A/S-FORMULE WAS UITGEWERKT
ZIJP!
IK HEB ER NU AL TWEE VERVOLD NU DE DERDE WENS NOG

geschiedenis. Na acht jaar undergroundsucces houdt Peter Bagge het voor gezien. Met de dubbeldikke dertigste aflevering wil hij een punt zetten achter de lotgevallen van Budy Bradley en de zijnen. Alan Moore en Jaime Hernandez hebben hun medewerking aan dit nummer toegezegd, dus dat zou weleens een hele mooie punt kunnen worden. Liever dan tot in lengte van jaren de succesformule van *Hate* uitmelken, wil Bagge nieuwe wegen verkennen. Zo zou hij een strip-portret van wijlen zijn leermeester Harvey Kurtzman in voorbereiding hebben en tevens denken aan de oprichting van een nieuw striptijdschrift. TD

Zoals elk jaar leverde het roemruchte

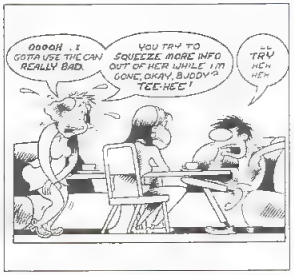

Peter Bagge

stripfestival van Angoulême afgelopen januari weer een ware prijzenregen op. De Alp-Arts - zoals de strip-Oscars in Frankrijk heten - gingen naar: *Léon la Came 2: Laid, pauvre et malade* (De Crécy & Chomet - Album van het jaar), *Fax from Sarajevo* (Joe Kubert - Beste buitenlandse album), *Kid Congo* (Loustal & Paringaux - Beste scenario), *De dochter van de professor* (Guibert & Sfar - Beste nieuwkomers), *Jean-Claude Tergal 6· Portraits de famille* (Tronchet - Beste humoristische album) en *Cyclus van Cyann 2: Zes seizoenen op IIO* (Bourgeon & Lacroix - Publiekprijs). Anders dan de meeste andere jaren kunnen de niet-Franssprekenden de winnende albums dit keer ook met eigen ogen waarderen. *De dochter van de professor, Cyclus van Cyann 2* en *Hoeraland* van Tronchet liggen al enige tijd in de winkels, terwijl van *Kid Congo* en het debuut van De Crécy *(Foligatto)* vertalingen in de maak zijn. TD

Voor uitgeverij Arboris is **Lanfeust van Troy** een van de beter verkopende fantasy-reeksen. Onlangs werd bekend, dat volgende delen van de reeks echter niet bij Arboris maar bij Talent zullen verschijnen. Wat is er aan de hand? *Lanfeust van Troy* verschijnt in het Frans bij uitgeverij Soleil. Voor de Nederlandse vertalingen is uitgeverij Talent bij Soleil veruit de grootste afnemer. Met dat argument kreeg Talent het voor elkaar Lanfeust naar zich toe te halen. Hans van den Boom van Arboris: '*Soleil heeft het ons niet eens laten weten. We hoorden van anderen dat de rechten naar Talent zijn gegaan.*' Deel vijf van de reeks was al door Arboris in haar folders aangekondigd. PvG

"Nieuw! Nieuw! Nieuw!" meldt de redactie van **SjoSji** opgetogen en inderdaad, het tweewekelijkse stripblad heeft een wezenlijke verandering ondergaan. Teneinde de zap-generatie als publiek te behouden, hebben hoofdredacteur Dirk Snoodijk en zijn medewerkers besloten tot een

FOKKE & SUKKE
EN DE SPRAAKMAKENDE SPREEKBEURT
„EEN ANDER BELANGRIJK MOTIEF IN DEZE ROMANCYCLUS IS HET REDDEN VAN DE WERELD

Sukke & Fokke

koerswijziging. Het moet snel, het moet kort en het moet leuk. Bijna het hele blad zal daarom voortaan gevuld zijn met (korte) gagstrips. Oudgedienden als Mark Retera *(Dirkjan)* en de weer in genade aangenomen van Broekhoven en Damen *(Peer de Plintkabouter)* hebben daardoor meer ruimte gekregen. Bovendien duiken er wederom nieuwe gezichten op in het blad Zowel Matthias Giessen als de makers van *Fokke en Sukke* komen de SjoSji gelederen versterken. Hoewel in nummer 6 nog wel een nieuwe verhaal van *Kobijn*-tekenaar Trondheim van start gaat, zal een en ander wel gevolgen hebben voor de langere vervolgstrips. Alleen kaskrakers als *Franka* en *Storm* lijken nog zeker van hun plaats.
De redactie van *SjoSji* heeft wel weer getoond een gelukkige hand te hebben bij het selekteren van nieuwe strips. *Errel en Moes* zijn van een klassieke schoonheid en *Pukkels* oogt veelbelovend. Het valt echter te betreuren dat dermate rigoureus gekozen is voor het korte baanwerk. Juist wat betreft lange realistische of semi-karikaturale strips is het in ons taalgebied toch al geen vetpot. JN

Wie het blad **De bedenkelijk kijkende**

DE COLLECTIONEUR
door ANTON DAMEN en MARC VAN BROEKHOVEN
OM HANDIGING VAN DE PROMOTIECAMPAGNE MET DAGOBERT'S GELUKSPOEPJE ZIJN ANTON EN MARC OOK TWEE JAAR AAN DE SLAG OM HUN EERSTE PLINTKABOUTER ALBUM ONDER DE AANDACHT TE BRENGEN
WOW! DIE KABOUTERDATE IS ECHT EEN SUCCES, MARC!
HMM . . WE ZIJN BIJNA DOOR ONZE KABOUTERTJES HEEN. WAAR VINDEN WE NIEUWE?
DAAR WEET IK WEL WAT OP!
TWINTIG MEISJES UIT HET PLAATSELIJKE CLUBHUIS VAN DE KABOUTERS - VERENIGING ONDER MYSTERIEUZE OMSTANDIGHEDEN VERDWENEN

grondeekhoorn niet leuk vindt, begrijpt nu waarom. De makers van dit heel erg niet-leuke tijdschrift hebben namelijk onlangs de Bond tegen Humor opgericht, een gebeurtenis die veel aandacht trok van de landelijke media. „En dat terwijl we eigenlijk niet veel meer te melden hebben dan dat er al genoeg gelachen wordt", aldus mede-oprichter en tekenaar Jeroen de Leijer (u weet wel, van de vreselijke kutstrip *Eefje Wenteleefje*). Samen met collega's Gummbah (ook al

niet bepaald een geslaagd grappenmaker), Ivo van Leeuwen (saai, saai, saai) en Steppie Lloyd Trumpstein (moeten we hier nog meer doorgaan?) is hij een offensief begonnen tegen de leuke oom op familiefeestjes en journalisten die het nodig vinden hun lezers te vermoeien met zogenaamd grappige PrikBord-stukjes. Voorwaar, een dapper streven. En het tijdschrift? „Dat haalt de tien nummers wel", denkt De Leijer. Heel, heel dapper HvS

Het nieuwe nummer van **Zone 5300** biedt fraai werk van Marcel Ruijters (*Kwijtje en het lullige aapje*). Pieter van Oudheusden en Adri van Kooten (*Artiste funéraire*) en de Fin Hans Nissen (*Jungle fever*). Verder laat Chris Berg in een korte strip dat ellendige Mars zelf eens het slachtoffer zijn van een buitenaardse aanval en leert een van leukste Belgen van dit moment, Nix, ons hoe te overleven in eigen huis. Ja, lieve lezertjes, al uw favorieten in één nummer. Dat mag u toch niet laten liggen zeker? HvS

De verzamelaars kunnen hun bankafschriften weer eens naast hun verlanglijstjes leggen. De prijzen voor stripcuriosa lijken zich niets aan te trekken van een dreigende economische recessie. Tienduizenden demonstrerende werklozen in de straten, maar op een veiling in Parijs wordt begin maart 100.000 gulden betaald voor de originele omslagtekening van het *Asterix*-album *De roos en het zwaard* (niet alleen een van de slechtste albums uit de reeks maar ook een van de lelijkste covers). Overigens is dat geen record. Dat staat nog altijd op naam van Hergé, wiens omslagtekening van *Kuifje en de zwarte rotsen* vier jaar geleden voor 170.000 gulden van de hand ging. Nog even sparen jongens. HvS

Horror is een apart, maar redelijk populair genre binnen de strip. EC comics was lange tijd marktleider op dit gebied met hun Tales from the crypt. Voor wie een overzicht wil van alle geraamtes, mismaakte wezens en films die op al deze creepy schepsels gebaseerd zijn, is het boek van Digby Diehl een aantrader. **Tales from the crypt; the official archives** (ISBN 0312144865, *f* 90,-) geeft een walgelijk compleet, goed verzorgd, kleurrijk overzicht van al dit heerlijks. Voor de liefhebber. KvW

Na een kleine vier jaar is het gedaan met **Inks**, het eerste en enige academische tijdschrift over strips. Uitgever Ohio University Press vreesde met *Inks* nog te lang in de rode cijfers te blijven steken. Nog voordat *Inks* goed en wel naam heeft kunnen maken, is het nu alweer gedaan. Helaas. TD

In Memoriam Jacovitti

Op 3 december is in Rome Benito Jacovitti overleden. Hij werd 74 jaar. Hoewel hij in Italië in de jaren vijftig bekend werd door zijn stripparodieën, dankt hij zijn roem in Nederland vooral aan zijn serie *Cocco Bill*. Jacovitti was een grote inspiratiebron voor veel hedendaagse stripauteurs. Zijn tekeningen waren zeer herkenbaar. Hij was en is de enige stripmaker die snelheids- en bewegingslijntjes een integraal onderdeel van zijn platen wist te maken. Zijn swingende tekenstijl in combinatie met slapstick-humor maakten hem tot een van de bekendste humoristen van zijn generatie.

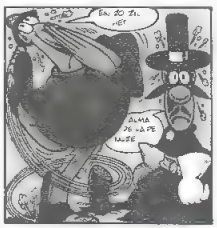

(advertentie)

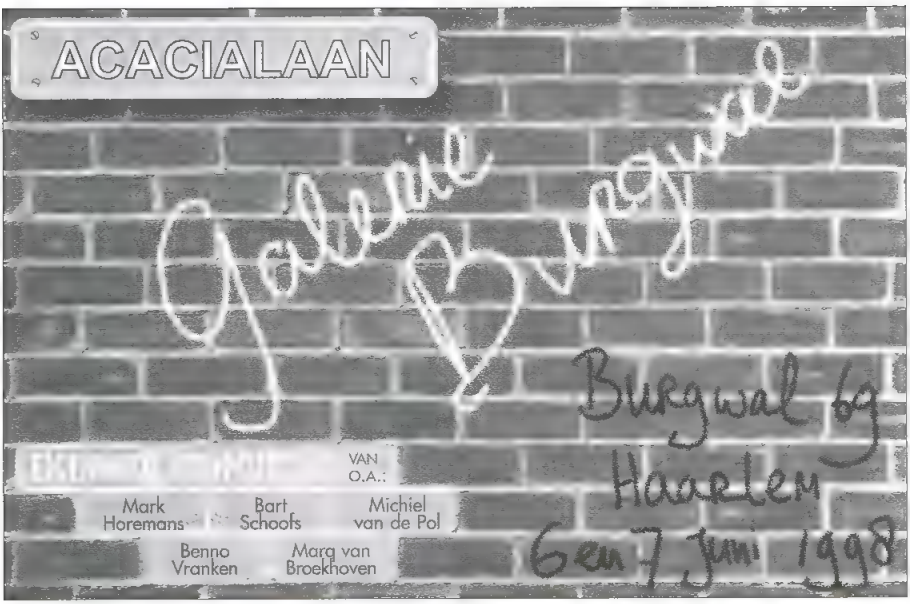

De Keuze van..... Studio Bajo

De redactie van dit onafhankelijke striphlad is eigenwijs, eigenzinnig en eigengereid wanneer het gaat om kwaliteit van verschenen albums. Na zevenennegentig nummers kunnen wij ons voorstellen dat de lezer van Zozolala *wel eens behoefte heeft aan een andere mening of zienswijze met betrekking tot de wereld van de strip. Wij willen met deze rubriek een podium voor andere striphemocials creëren. Wat vinden zij nu de beste strip van de afgelopen twaalf maanden en waarom.*

Bart van der Kraan *en* Joop Reichenfeld *zijn de oprichters van* Studio Bajo. *Februari jongstleden vierde de studio zijn tweede lustrum. De studio maakt o.a. reclame-strips voor bedrijven en strips voor bewonersbladen. Tussendoor lettert men af en toe een stripalbum. Een goede reden om een van de medewerkers vakkundig advies te vragen.*

"Ik lees naar verhouding niet zo heel veel albums maar een stripserie waar volgens mij meer in zit dan je denkt, is de reeks **Finkel** van Gine. Het leest makkelijk en prettig. Grafisch ziet het er mooi uit. Het lijkt alsof de lijnen met de grootst mogelijke souplesse zijn neergezet. Er is een grote verscheidenheid in lay-out van de pagina's. Veel details en verschillende camerastandpunten zorgen voor afwisselende platen. Ik heb het derde deel, Genos, geletterd en heel gedetailleerd naar de platen gekeken. Misschien dat ik er daarom meer uithaal dan er volgens anderen inzit. De inkleuring werkt daar zeker aan mee. Je waart je in een andere tijd tijdens het lezen en dat brengt een sfeer mee die ik heel aangenaam vind."

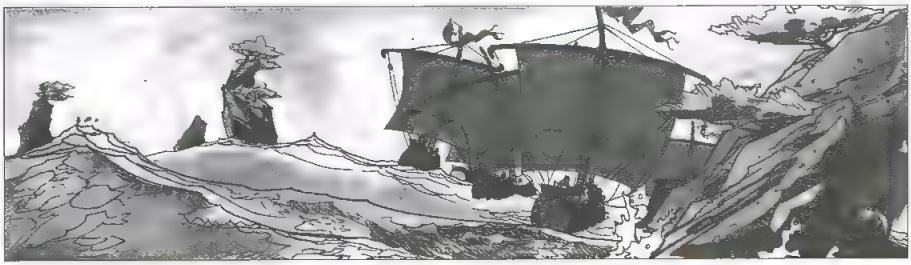

Agenda

Voor de zesde keer zal op **16 mei** de **Grote Stripbeurs van 's-Hertogenbosch** worden georganiseerd. De beurs is ondergebracht in de Brabanthallen en de organisatoren beloven niet alleen een grote veiling en de komst van striptekenaars als Johan de Moor, maar ook een gezellige bar. De eerste duizend bezoekers worden bovendien verwend met een striptas.

Galerie Lambiek richt van vrijdag **13 maart tot en met 20 april** de galerieverlichting op **Erik 'Gutsman' Kriek.** Kriek is vooral bekend door zijn bijdragen aan Zone 5300. De expositie geeft een beeld van wat in het persbericht "een glansrijke carrière" wordt genoemd. Na Kriek volgt, in de week voor de Haarlemse stripdagen, Daniel Clowes. De exposities zijn te bezoeken in de Kerkstraat 78, Amsterdam (020 - 626 75 43)

In eendrachtige samenwerking verzorgen Bart Schoofs en Nix onder de titel **Fin d'Espoir** een tentoonstelling van eigen oorspronkelijk werk in cultureel centrum "De Schakel" te Waregem. De expositie is vrij toegankelijk en duurt nog **tot 26 april**.

In het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal loopt tot en met **30 mei** nog de expositie ter gelegenheid van **twintig jaar Garfield**. Daarnaast is **tot en met 16 mei** ook nog de tentoonstelling over **Northreed Project** van Alain Goffin te bezichtigen. Belgisch Centrum het Beeldverhaal, Zandstraat 20 in Brussel, 02 - 219 19 80

Op tweede Paasdag **13 april** vindt de tiende editie plaats van de **Delftse Stripdag**. Wie zin heeft de traditionele schoonoudersverplichtingen te ontlopen, kan zich storten op een ruilbeurs, een veiling, signerende auteurs als Robert van der Kroft en Marnix Rueb en een stripquiz met als thema Suske en Wiske.

Verder looft de organisatie een prijs uit aan Ben Bits, de columnist van stripinformatieblad Stripschrift. Wie wil weten wie er achter dit pseudoniem schuil gaat, kan zich melden aan de Phoenixstraat nummer 66 in Delft. De entree bedraagt zes gulden, kinderen betalen de helft.

Het weekeinde van **5, 6 en 7 juni** is het dan zover: de **Stripdagen Haarlem '98**. Met net als voorgaande jaren een programma dat zo uitgebreid is, dat je echt heel erg je best moet doen om alles in één dag te kunnen zien. Op deze plek bieden we je een overzicht van de meest in het oog springende evenementen. Zoals de expositie Jacques Tardi - Loopgravenoorlog (originelen en achtergrondmateriaal bij Tardi's indrukwekkende strip; Teylers museum), Eric de Noorman en de anderen (Kresses noormannen en indianen; Frans Halsmuseum), Mooi van lelijkheid (gedrochtelijke creaties van o.a. Gummbah, Ruijters, Blanquet en De Kort; stadhuis) Wij zijn de Moren (het Amok-collectief over de islam in Europa; Vishal), Acacialaan (een hernieuwde kennismaking met het jong talent uit de gelijknamige rubriek in dit blad; Galerie Burgwal),

Korporaal Achilles (*Aanleiding tot den Engelsch-Transvaalschen oorlog* en ander werk van Haarlems eerste stripmaker; stadsbibliotheek), Studio's Typex (Galerie Klerkx & Van Heerden), Erik Kriek (Keppel), Kobe de Koe (V&D) en Lian Ong/Ina van Zijl/Dominique Goblet (Kunstuitleen). Vanzelfsprekend staat er op de Grote Markt een enorme stripbeurs en komen er hele horden stripmakers signeren. Zo ongeveer alle Nederlandse stripmakers zijn van de partij en tot de buitenlandse gasten horen onder meer Daniel Clowes, Robert Crumb, Carlos Sampayo, José Muñoz, Chris Ware, Edmond Baudoin, Warnauts & Raives, Michel Fauré, Adamov, Vicomte, Charles Burns en veel auteurs van uitgeverij Talent. Naast de boeken en exposities daait De Filmschuur strip-gerelateerde films en is er muziek in het Patronaat: vrijdag multimedia swingen met collectief Cozmic, zaterdag strips, cultuur & curiosa met *Zone 5300* en zondag het akoestische geweld van Robert Crumb's Cheap Suit Serenaders. Kortom, een indrukwekkend programma dat elke stripliefhebber wel (heel wat meer dan) iets biedt om naar uit te kijken.

STRIPVOORSPELLING

De te verschijnen albums zijn gerangschikt naar door de uitgevers opgegeven verschijningsdata. In werkelijkheid verschijnen ze echter vaak later. Achter elk album staan de prijs (Hfl/BF) en de uitvoering (slappe kaft/harde kaft) vermeld. Het cursieve commentaar is van de ZozoLala-*redaktie.*

- - - Te verschijnen in april - - -

- Arboris -

De andere wereld 4: Aan gene zijde (Magnin/ Rodolphe) 11,95/240; sk.
HK boek twee (Morvan/Trantkat) 39,95/795; hk.
Kazandou tweede boek (Chabuel/Banzet/Gess) 39,95/795; hk.
Nomad tweede bundeling (Savoia/Buchet) 39,95/795; hk.

- Big Balloon -

De wondersloffen van Sjakie 27 (Gillat/ Western/Baker) 8,95/180; sk.
Dirk en Desiree 7 (De Kort) 14,95/280; sk.
Sjors en Sjimmie 40: Skate-gevaar (Diversen) 8,95/180; sk.

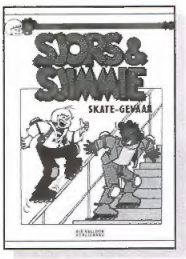

- De Boemerang -

Rooie oortjes cartoonalbum 11 9,95; sk.
Rooie Oortjes CD ROM 1,2 en 3 (Diversen) 24,95. *Heruitgave van de strips voor de PC.*

- Dargaud -

Dick Herrison 8: Het huis van de gehangene (Savard) 10,95; sk.

- Dupuis -

Bij Sjaak 9: Bruin of blond? (Carpentier/Cauvin) 8,95/165;sk.
De laatste knusse zaal 2 (Gillon/Lapière) 23,50/ 425; hk.
Buck Danny 47: Verboden gebied (Bergèse) 8,95/165; sk.
Jessica Blandy 14: Cuba! (Renaud/Dufaux) 9,75/ 180; sk en 18,00/330; hk.
Jojo 8: Meneertje Kanalles (Geerts) 8,95/165; sk.

- Geïllustreerde Pers -

Donald Duck pocket 52: 'n criminele krachtpatser (Diversen) 7,95/160; sk.
Het grote verhaal van Winnie de Poeh (Diversen) 7,95/160; sk.
Oom Dagobert 59: Het levensverhaal van Oom Dagobert episode 7 (Diversen) 7,95/160; sk.

- Le Lombard -

Alfa 3: Het loon van de wolven (Jigounov/ Mythic) 10,95; sk.
Dokus de leerling 2: In de hoek (Godi/Zidrou) 9,50; sk.

- Sherpa -

Capricornus 3: Deliah (Andreas) 24,95/460; hk. Verschijnt ook als luxe voor 125,00/2200.
Gordijnen voor beginners (Giesen) 19,95/370; sk. *Een absurd debuut bij een uitgever met lef. Leuk, erg leuk.*

- Standaard -

Cowboy Henk 5: De kappende kapper (Kama/Seele) 199; sk.
Kamagurka 2: Het einde is voorbij (Kamagurka) 21,50/395; sk.

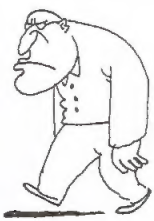

Nero 142: De staf van bompa (Sleen) 8,95/160; sk.
Suske en Wiske Klassiek 43: De zingende zwammen (Vandersteen) 42,50/795; hk.
Suske en Wiske Klassiek 44: De wolkeneters (Vandersteen) 42,50/795; hk.
Urbanus 69: Holleke bolleke (Linthout/Urbanus) 6,95/130; sk.

- - - Te verschijnen in mei - - -

- Arboris -

De wereld van Elfquest (Pini/Knigge e.a.) 24,95/ 495; hk. *Achtergronden en korte verhalen.*
Durango 1: Sterven als een hond in de sneeuw (Swolfs) 11,95/240; sk. *Herdruk.*
Durango 2: Het geweld van de woede (Swolfs) 11,95/240; sk. *Herdruk.*
Hispañola 2: De 'grote stille' (Meddour) 11,95/ 240; sk.
Oerbosvertellingen 3: De schorshandelaars (Aouamri/Tarvel) 11,95/240; sk.
Sasmira 1: Oproep uit het verleden (Vicomte) 12,95/260; sk en 24,95/495; hk. *Na bijna tien jaar is de tekenaar van Het land van Langvergeten terug met een eigen strip.*
666 4: Lilith imperatrix mundi (Tacito/Froideval) 12,95/260; sk.

- Big Balloon -

Casper en Hobbes 4: Buitenaardse griezels (Watterson) 14,95/280; sk.
Dilbert 2: Breng mij het hoofd van Willy van de postkamer! (Adams) 14,95/280; sk.
Een hartstochtelijke vrouw (Altuna) 12,95/260; sk. *Korte verhalen uit Playboy.*
Looney Tunes strip 11: Daffy Duck (Diversen) 8,95/180; sk.
Trigië 18: De genezende gokker (Lawrence/ Butterworth) 9,95/199; sk en 29,95/550; hk.

- Casterman -

Dr. Zwitser 3: Het mysterie van de verdwenen tuinkabouters (Wasterlain) 9,95/195; sk.
Garulfo 1: Een kikker met ambities (Maiorana/ Ayroles) 15,95/295; sk.
Joe Barr Team 4 (Deteindre) 9,95/195; sk.
Kobe de Koe 6: De papieren tijgers (De Moor/ Desberg) 9,95/195; sk.

- Dargaud -

De jonge jaren van Roodbaard 3: Het duel van de kapiteins (Redondo/Perrissin) 10,95; sk.
Malheig 4 (Stalner/Stalner) 10,95; sk.

- De Boemerang -

Champions 1 9,95; sk. *Voetbalgags. Alsof de WK niet al erg genoeg is.*

- Dupuis -

Cactus club 2: Vijfsterrenstrand (Bercovici/ Gilson) 8,95/165; sk.
Een hart voor IJsland 2 (Makyo) 23,50/425; hk.
Garage Isidoor 5: Monteur in fa majeur (Olis/Gilson) 8,95/165; sk.
Het leven is lijden 1: Maak er het beste van (Larsenais/Thiriet) 8,95/165; sk.
Luka 3: En ik haat... (Mezzomo/Lapière) 8,95/ 165; sk. ... *titels met puntjes.*
Melisande 5: Minnedrankjes (Clarke/Gilson) 8,95/165; sk.

- Geïllustreerde Pers -

Donald Duck dubbelpocket 5 (Diversen) 12,95/ 250; sk.
Het beste uit Tina 2 (Diversen) 8,95/160; sk.

- Glénat -

Titeuf 1 (Zep) 9,95/195; sk.
Titeuf 2 (Zep) 9,95/195; sk. *Humor, bekend van Sjosji.*

- Le Lombard -

Het pension van doktor Eon I (Griffo/Cothias) 23,40; hk.
Johan en Pirrewit 16: De nacht van de magiërs (Garray/Deplorte/Culliford) 9,50; sk.
Victor Sackville 13: Meneer Tadjeff (Carin/ Rivière/Borile) 10,95; sk.
Zwart bloed 4: De schaduw van de meineed (Vrancken/Desberg) 10,95; sk.

- Oog & Blik -

De dikke Crumb (Crumb) 45,00; hk.
De Dylan files (Pontiac) 19,95; sk.
De Stones files (Pontiac) 19,95; sk.
Ghost world (Clowes) 35,00; hk.
Heinz 18 (Windig/De Jong) 14,95; sk.
Maaikes dagboek (Hartjes) 29,95; hk. *Op groter formaat. Nu ook zonder leesbril.*
Maus (Spiegelman) 29,95; sk. Herdruk.
Not quite dead (Shelton/Pic) 35,00; hk.
Rampokan 1 (Van Dongen) 35,00; hk.

- Sherpa -

Billie Holiday (Muñoz/Sampayo) 19,95/370; sk. *Paperbackuitvoering met bijlage met schetsen.* Verschijnt ook als luxe voor 125,00/2200.
Piero (Baudoin) 24,95/470; sk. *Het nieuwste werk van Baudoin in paperback.* 128 pagina's. De luxe kost 99,00/1800.

- Standaard -

Bakelandt 74: De slaven van Albion (Leemans) 8,95/160; sk.
Biebel 25: Opgeruimd (Legendre) 8,95/160; sk.
De rode ridder 167: Het masker van de draak (Diversen) 6,95/130; sk.
Kiekeboe 77: Drempelvrees (Merho) 8,50/150; sk.
Nero Klassiek 1: Het geheim van Matsuoka (Sleen) 11,50/195; sk.
Nero Klassiek 2: Het "B"-gevaar (Sleen) 11,50/ 195; sk.
Nero Klassiek 3: Het zeespook (Sleen) 11,50/ 195; sk.
Nero Klassiek 4: Het rattenkasteel (Sleen) 11,50/ 195; sk. *Na Suske en Wiske Klassiek nu ook Nero Klassiek: met 8 delen per jaar worden alle 53 Nero-verhalen herdrukt die Sleen maakte tussen 1947 en 1965, vóór zijn overstap naar de Standaard-groep.*
Sarah & Robin 3: Zes weken (Dupré) 8,95/160; sk.
Suske en Wiske 256: De vogels der goden (Diversen) 6,95/130; sk. De luxe kost 70,00/ 1295.
Waterland 4: Reginhart (Legendre/Broeckx) 8,95/160; sk.

- Talent -

De phaeton 3: De woede van Abyssaal (Fino/ Tarquin) 27,50; hk.
De wachters van Maser 2: Het eiland van de dwergen (Frezzato) 18,50; sk en 27,50; hk.
Krijgsheren 3: Het geheim van de Tekuits (Pellet/Latil) 14,50; sk en 27,50; hk.
Zero absoluut (Bec/Bajram) 14,50; sk en 27,50; hk.

- niet aangekondigd; toch verschenen -

Barberaal 3 (Stok) Stok; 8,95; sk.
De tijd vliegt slecht (Gummbah) De Harmonie; 19,95; sk.
Het einde is nabij (Kamagurka) De Harmonie; 19,95; sk.
Inspecteur Netjes (Kolk) De Harmonie; 22,50; sk.
Kid Congo (Loustal/Paringaux) De Harmonie; 29,95; hk. *Zie Het Laatste Oordeel*

NUMMERS 97 T/M 91 KOSTEN *f* 4,00 / BF 75 PER STUK ; NUMMERS 90 EN OUDER *f* 2,50 / BF 60

97 JOSÉ MUÑOZ, MICHIEL VAN DE POL, DERMOT POWERS
96 HEIN DE KORT, STEFAN VAN DINTHER, ANDRÉ GEERTS
95 LIAN ONG, MILAN HULSING
94 BARU, JONG DUITS TALENT, NIX
93 WILL EISNER, JULIE DOUCET, NAAM
92 FRANÇOIS BOUCQ, ORIËNTAALSE DAGBOEKEN, MARK HOREMANS
91 EDMOND BAUDOIN, HERGÉ, MARQ VAN BROEKHOVEN
90 GLEEVER, STRIPGESCHIEDENIS, MILO MANARA & FELLINI, BARBARA STOK
89 ERIC JORIS, HANCO KOLK, BÉHÉ, BENNO VRANKEN, ROBERTA GREGORY
88 JOE MATT, MARK RETERA, BART SCHOOFS
87 WILLEM VLEESCHOUWER, VICENTE SEGRELLES, TED McKEEVER, MICHIEL DE JONG
86 BILL WATTERSON, SPERMINATOR, KOEN, HOTTENTOT, ART SPIEGELMAN, Z-LIJST
85 FORMALINE FOERSTER, FRÉDÉRIC BÉZIAN, MARK HENDRIKS
83 CHARLES BURNS, MARS, GNOE
82 ANDREAS, RORK, CYRRUS, CHRIS BERG
81 HERMANN, JEROEN DE LEIJER, DE WIROJA'S, MARK BEYER
80 VITTORIO GIARDINO, PETER BAGGE, MAAIKE HARTJES, MICHEL PLESSIX,
79 FRANK, ULLI BÜRER, GUIDO VAN DRIEL
78 MARTIN LODEWIJK, SIGNED BY WAR, BEREND VONK
77 KRIJTLIJN, BENN, FLORIS OUDSHOORN
76 INKTVIS PRUTDUKTIE, AL DAVISON, GUMMBAH, PETER DE WIT
75 STUDIO FUNNY FARM, AKTUELE INFORMATIE OVER DIVERSE STRIPMAKERS, RUDOLF KAHL, STRIP TOP 75, HET GELE TEKEN, DE VROUW VAN DE TOVENAAR
74 MARCEL RUIJTERS, RICHARD CORBEN
73 BERT VAN DER MEIJ, DAVE McKEAN, CEREBUS
72 TARDI, THE SANDMAN, DON LAWRENCE
71 DICK MATENA, DELGADITO, STRIPGESCHIEDENIS JAREN '80 TOT NU
69 VROUWEN EN STRIPS, STRIPGESCHIEDENIS JAREN '30, '40 EN '50
67 FRITZ VAN DEN HEUVEL
66 DAVID LYTTLETON, MOEBIUS, DIRK STALLAERT, LEZERSENQUÊTE-2
64 ALOYS OOSTERWIJK, ALBERTO BRECCIA, MARCO VENANZI
63 HANS KRESSE, LEZERS-ENQUÊTE-1, ERIC HEUVEL
62 EEN KLEINE MOORD, RAIVES, STRIPDAGEN HAARLEM, EDMOND BAUDOIN, FRANÇOIS RIVIERE-2, ANGLOUMÊME '92, TORENS VAN HET SCHEMERWOUDE
61 CHRISTIAN ROSSI, TRADE PAPERBACKS
58 PAUL TENG, HARD GEKOOKT, ANGLOUMÊME '91
57 AKIRA, LIAN ONG, FRANSE VERZAMELALBUMS
56 RÉGIS LOISEL, MATTHIAS SCHULTHEISS
55 DANIEL TORRES
54 JEAN-CLAUDE SERVAIS, RAGEBOL, EVA DAM
53 JOSÉ MUÑOZ
51 DAVE McKEAN
50 FRANÇOIS BOURGEON, LITTLE NEMO, FELICITATIETEKENINGEN EN -STRIPS
44 VITTORIO GIARDINO, GREBOBLE 1989, MOEBIUS
42 ERIC HEUVEL, STRIPKRITIEK, BLITZ, KAMAGURGA

Zozolala klassiek-2
een herdruk van de nummers13 t/m 24
(*f* 37,50 / bf 680)

De grote Zozolala index
een compleet overzicht van de nummers 1 t/m 83 (*f* 4,50 / bf 90)

Mama (gnoe)
f 34,50 / bf 650

Soeperman: de 11e dimensie
(rene uilenbroek & willem ritstier)*f* 8,95 / bf 170

In de val Jeanette en and're verhalen
(bundeling zwart-wit strips van berend j. vonk)
f 8,50 / bf 170

BESTELWIJZE: ZIE GIRO KOLOFON (P.2), MET DE VERMELDING VAN DE GEWENSTE ARTIKELEN EN JE EIGEN ADRES

ZOZOLALA

LOOPT.....

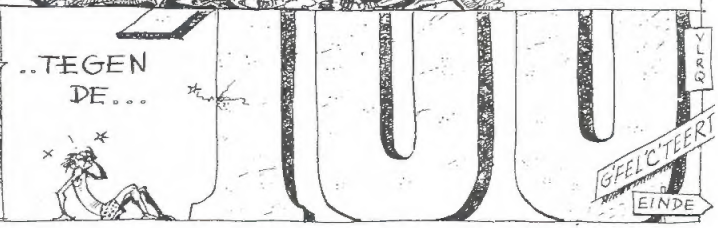

Inktvis Prutduktie